

Over dit boek

Dit is een digitale kopie van een boek dat al generaties lang op bibliotheekplanken heeft gestaan, maar nu zorgvuldig is gescand door Google. Dat doen we omdat we alle boeken ter wereld online beschikbaar willen maken.

Dit boek is zo oud dat het auteursrecht erop is verlopen, zodat het boek nu deel uitmaakt van het publieke domein. Een boek dat tot het publieke domein behoort, is een boek dat nooit onder het auteursrecht is gevallen, of waarvan de wettelijke auteursrechttermijn is verlopen. Het kan per land verschillen of een boek tot het publieke domein behoort. Boeken in het publieke domein zijn een stem uit het verleden. Ze vormen een bron van geschiedenis, cultuur en kennis die anders moeilijk te verkrijgen zou zijn.

Aantekeningen, opmerkingen en andere kanttekeningen die in het origineel stonden, worden weergegeven in dit bestand, als herinnering aan de lange reis die het boek heeft gemaakt van uitgever naar bibliotheek, en uiteindelijk naar u.

Richtlijnen voor gebruik

Google werkt samen met bibliotheken om materiaal uit het publieke domein te digitaliseren, zodat het voor iedereen beschikbaar wordt. Boeken uit het publieke domein behoren toe aan het publiek; wij bewaren ze alleen. Dit is echter een kostbaar proces. Om deze dienst te kunnen blijven leveren, hebben we maatregelen genomen om misbruik door commerciële partijen te voorkomen, zoals het plaatsen van technische beperkingen op automatisch zoeken.

Verder vragen we u het volgende:

- + *Gebruik de bestanden alleen voor niet-commerciële doeleinden* We hebben Zoeken naar boeken met Google ontworpen voor gebruik door individuen. We vragen u deze bestanden alleen te gebruiken voor persoonlijke en niet-commerciële doeleinden.
- + *Voer geen geautomatiseerde zoekopdrachten uit* Stuur geen geautomatiseerde zoekopdrachten naar het systeem van Google. Als u onderzoek doet naar computervertalingen, optische tekenherkenning of andere wetenschapsgebieden waarbij u toegang nodig heeft tot grote hoeveelheden tekst, kunt u contact met ons opnemen. We raden u aan hiervoor materiaal uit het publieke domein te gebruiken, en kunnen u misschien hiermee van dienst zijn.
- + *Laat de eigendomsverklaring staan* Het “watermerk” van Google dat u onder aan elk bestand ziet, dient om mensen informatie over het project te geven, en ze te helpen extra materiaal te vinden met Zoeken naar boeken met Google. Verwijder dit watermerk niet.
- + *Houd u aan de wet* Wat u ook doet, houd er rekening mee dat u er zelf verantwoordelijk voor bent dat alles wat u doet legaal is. U kunt er niet van uitgaan dat wanneer een werk beschikbaar lijkt te zijn voor het publieke domein in de Verenigde Staten, het ook publiek domein is voor gebruikers in andere landen. Of er nog auteursrecht op een boek rust, verschilt per land. We kunnen u niet vertellen wat u in uw geval met een bepaald boek mag doen. Neem niet zomaar aan dat u een boek overal ter wereld op allerlei manieren kunt gebruiken, wanneer het eenmaal in Zoeken naar boeken met Google staat. De wettelijke aansprakelijkheid voor auteursrechten is behoorlijk streng.

Informatie over Zoeken naar boeken met Google

Het doel van Google is om alle informatie wereldwijd toegankelijk en bruikbaar te maken. Zoeken naar boeken met Google helpt lezers boeken uit allerlei landen te ontdekken, en helpt auteurs en uitgevers om een nieuw leespubliek te bereiken. U kunt de volledige tekst van dit boek doorzoeken op het web via <http://books.google.com>

~~1135 sig~~
776 97
IWO

U
IWO

Kloosterman
BOEKBINDERS
dam / tel. 111666

Bibliotheek Universiteit van Amsterdam

01 3196 9966

Digitized by Google

HANDLEIDING
VOOR DE
PRAKTISCHE OEFENING
IN DE
ZINSONTLEDING.

HANDLEIDING
VOOR DE
PRAKTISCHE OEFENING
IN DE
ZINSONTLEDING,
NAAR DE
TWEEDE, VERBETERDE EN VERMEERDERDE UITGAAF
VAN HET WERK
VAN DEN HOOGLEERAAR
T. ROORDA:
OVER DE DEELEN DER REDE
EN
DE REDE-ONTLEDING;
DOOR
Dr. G. VAN WIERINGHEN BORSKI.

DELFT,
H. KOSTER.
1856.

16905781X

VOORBERIGT.

De tweede, verbeterde en vermeerderde uitgaaf van het geschrift van den Hoogleraar ROORDA: Over de deelen der rede en de rede-ontleding, vorderde, dat ik mijn Wegwijzer bij de zinsontleding op nieuw bewerkte, zoo die aan het doel, waarmee hij in het licht werd gegeven, zou blijven beantwoorden. Wat er van die bewerking geworden is, blijkt uit deze Handleiding voor de praktische oefening in de zinsontleding. Het werk van den Hoogleraar is daarin op den voet gevolgd, en, evenals in den Wegwijzer, is er in den tekst telkens naar verwezen. Zoo dikwijls het is aangehaald, behoort men het te raadplegen, om de vrucht te oogsten, die de zinsontleding voor een grondige taalstudie kan opleveren. Bij mij moet men niet veel meer zoeken, dan den weg, waarlangs men, progres-

sief, tot de praktische vaardigheid kan geraken, om allerlei zinnen volledig te analyseren. Naar de bekende uitspraak van de ondervinding heb ik dien weg liever door voorbeelden dan door voorschriften aangewezen, en tevens een tal van zinnen opgegeven, om met die, welke in het werk van den Hoogleeraar zelf gevonden worden, tot oefening in het ontleden te kunnen dienen.

Daar de woorden subject en object door mij altijd in den zin gebruikt zijn, waarin zij den klemtoon op de eerste lettergreep hebben, is het overtollig geacht ze te accentueren.

DELFT,

Dr. G. v. W. B.

10 October 1856.

INLEIDING.

1. De ontleding (bl. 4) van een zin (bl. 7), om het even of daarin *stellender-, vragender-, toeroepender- of uitroepender-wijs* (bl. 9, 10 en 35) gesproken wordt, vangt aan met den zin op te lossen in het *onderwerp* en het *gezegde* (bl. 44), zoo deze hoofdbestanddeelen beiden werkelijk in den zin in woorden zijn uitgedrukt, en men dus niet te doen heeft met zinnen, waarin het onderwerp of volstrekt *ondenkbaar* is (bl. 47 en 48), of *weggelaten*, omdat het door de wijs van spreken *van zelf* wordt aangeduid, als: *In het bosch wordt zelden gewandeld; Geef hier dat boek!*

VOORBEELDEN.

1. <i>Yzer</i>	onderwerp.
2. <i>roest.</i>	gezegde.
1. <i>Wie</i>	onderwerp.
2. <i>durft?</i>	vragend gezegde.
1. <i>Leve</i>	uitroepend gezegde.
2. <i>de Koning!</i>	onderwerp.

In: *Men lacht, Het regent, Er wordt geklopt*, zijn: *men, het en er*, de onderwerpen van de gezegden: *lacht, regent, wordt geklopt* (bl. 127 en 128).

2. Zoo het onderwerp, of het gezegde, of beiden hiervoor vatbaar zijn, moet men dezen gaan ontleden. Het bestanddeel, dat bepaald wordt, noemt men bij die ontleding, in betrekking tot de bepaling, *hoofdwoord* (bl. 48 en 49); de bepalingen van personen of zaken heeten *attributen*, alle andere bepalingen *complementen* (bl. 72, 150, 164 en 165).

VOORBEELDEN.

1. <i>Vondels gedichten</i>	onderwerp.
2. <i>schenken mij steeds veel
genoegen.</i>	} gezegde.
1. <i>Vondels</i>	attrib. van 2.
2. <i>gedichten</i>	hoofdw. van 't ond.
3. <i>schenken</i>	hoofdw. van 't gez.
4. <i>mij</i>	compl. van 3.
5. <i>steeds</i>	compl. van 3.
6. <i>veel genoegen.</i>	} compl. van 3, waarin <i>genoegen</i> hoofdw., <i>veel</i> attrib. daarvan.
<i>In het bosch wordt zelden
gewandeld.</i>	} gezegde.
1. <i>In het bosch</i>	compl. van 2.
2. <i>wordt gewandeld</i>	hoofdwoord.
3. <i>zelden.</i>	compl. van 2.
<i>Geef hier dat boek!</i>	gebiedend gezegde.
1. <i>Geef</i>	hoofdwoord.
2. <i>hier</i>	compl. van 1.
3. <i>dat boek!</i>	} compl. van 1, waarin <i>boek</i> hoofdwoord, <i>dat</i> attribueert daarvan.

3. Soms heeft een zin *twee* onderwerpen bij een zelfde gezegde, een geheel *onbepaald* of *onbestemd*, door het of er aangeduid, en een *bepaald*, als: *Het verheugt mij u te zien*; *Er is hier vrij wat sneeuw gevallen*. Zet men het *bepaalde* onderwerp voorop, dan vervalt het *onbepaalde*, als: *U te zien verheugt mij*; *Vrij wat sneeuw is hier gevallen*. Bij de ontleding gaat men dus te werk:

1. <i>Het — u te zien</i>	onderwerpen.
2. <i>verheugt mij.</i>	gezegde.
1. <i>Het</i>	onbepaald ond.
2. <i>verheugt</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>mij</i>	compl. van 2.
4. <i>u te zien.</i>	} bepaald ond., waarvan <i>te zien</i>
} hoofdw., <i>u</i> compl. daarvan.

4. Wordt er met een *subjectief* werkwoord (bl. 91—96) van een onderwerp iets gezegd, dan wordt het onderwerp voorgesteld als *subject* (bl. 27—31). — Alwat, als bestanddeel van een zin, in betrekking staat tot *iets* anders, dat als het *subject* er van wordt voorgesteld, is een *object* van dat *subject*. En is nu dat *object* iets, dat als *zaak* gewaarwordt, ondervindt of ontvangt, wat van het *subject* uitgaat, zooals bijv. het kind in de zinnen: *De koude bevangt het kind*; *Het vuur verwarmt het kind*; *Het loopen vermoeit het kind*; dan is het een *zakelijk*, *louter* of *eenvoudig object*, in tegenoverstelling van het *subject*. Een onderwerp, waarvan iets door een *objectief* werkwoord (bl. 30) gezegd is, wordt dus voorgesteld als *zakelijk object*, om 't even of het *subject* in den zin wordt genoemd, aangewezen of aangeduid, als: *Het kind wordt door de koude bevangen*; *Het kind wordt door hem verwarmd*; *Het kind word er door vermoeid*; — of dat het *subject* geheel *onbepaald* wordt gelaten, als: *Het kind wordt geprezen*, in welken zin de wijs van spreken *van zelf* aanduidt,

dat er een subject is, waarvan *het prijzen* uitgaat, dat *het kind*, als *zaak*, gewaarwordt, of ondervindt.

Wordt er met het *accidenteel passief* (bl. 100 en 101) iets van een onderwerp gezegd, dan wordt het onderwerp eigenlijk voorgesteld als *objectief-subject*; als een *subject*, waarover *objectiver* wijze wordt gesproken; een *subject*, dat als door *zich zelf* in een *passiven* toestand is gekomen, en niet door *iets anders*.

Evenzoo wordt het onderwerp voorgesteld, wanneer het gezegde of het hoofdbestanddeel daarvan bestaat uit een *gerundium* en een werkwoord, dat alleen maar dient als *hulpwoord tot uitdrukking van het gezegde* (bl. 135—139), als: *Het beeld is*, — *staat te bezien*.

Het gezegde van een onderwerp als subject is *subjectief*, wanneer het onderwerp *niet* als *object van zich zelf* in het gezegde terugkomt, als: *De meid wast het kind*. Komt het onderwerp in het gezegde als *object van zich zelf* terug, als: *Ik wasch mij*; *Gij vergist u*; *De man scheert zich*; *Wij verblijden ons*; *Zij mishagen zich*; dan is het gezegde *subjectief-objectief* (bl. 31—34). Het gezegde van een onderwerp als objectief-subject is *subjectief*, en van een onderwerp als zakelijk object *objectief*.

Een en ander moet bij de ontleding aangewezen worden.

VOORBEELDEN.

1. <i>IJzer</i>	onderw. als subject.
2. <i>roest</i> .	subjectief gezegde.
1. <i>De man</i>	onderwerp als subject.
2. <i>scheert zich</i> .	{ subjectief-objectief gezegde,
waarin <i>scheert</i> hoofdw., <i>zich</i>
compl. daarvan.

1. <i>Het — u te zien</i>	onderwerpen als subject.
2. <i>verheugt mij.</i>	subjectief gezegde.
1. <i>Het</i>	onbepaald onderw.
2. <i>verheugt</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>mij</i>	compl. van 2.
4. <i>u te zien.</i>	{ bepaald onderw., waarin <i>te</i>
<i>zien</i> hoofdwoord, <i>u</i> compl.
daarvan.
5. Het onderwerp kan ook door een geheele zinsneê uitgedrukt worden (bl. 219).

VOORBEELD.

1. <i>Wat ik zeg,</i>	onderwerp als subject.
2. <i>is waar.</i>	{ subjectief gezegde, waarin <i>is</i>
hoofdw., <i>waar</i> compl. daarvan
(bl. 48, 49, 135—138, en 150).

OEFENING.

Men stelle eenige zinnen zamen:

- 1°. met een *bepaald* onderwerp als *subject*;
- 2°. met een *bepaald* onderwerp als *object*, waarvan het *subject* is uitgedrukt;
- 3°. met een *bepaald* onderwerp als *object*, waarvan het *subject* niet is uitgedrukt;
- 4°. met een onderwerp als *objectief-subject*;
- 5°. zonder onderwerp, omdat het niet *noodzakelijk* is;
- 6°. zonder onderwerp, omdat het volstrekt *ondenkbaar* is;
- 7°. met geheel *onbepaalde* of *onbestemde* onderwerpen;
- 8°. met *twee* onderwerpen, een geheel *onbepaald* of *onbestemd*, en een *bepaald*;
- 9°. met allerlei *subjective* gezegden;

- 10°. met *objective* gezegden;
 11°. met *subjectief-objective* gezegden.

HOOFDSTUK I.

MODALE WOORDEN.

1. Van de *modale* woorden (bl. 52 en 53) worden de *zinwijzigende* bijwoorden (bl. 131 en 132) in een *complement* gebezigd om *bevestigend*, *ontkennend*, *problematisch*, *kategorisch*, *assertorisch* of *apodictisch* te spreken. Bij de ontleding moeten de *zinwijzigende* bijwoorden als grondbestanddeelen van den zin voorkomen, en zoo benoemd worden, dat de *modaliteit* van den zin er door wordt aangewezen (bl. 213 en 214). Wordt de *modaliteit* van een zin in een der bestanddeelen, als: *niemand*, *nergens*, *niets*, *nooit*, *nimmer*, *geenszins*, *geenerlei*, enz. uitgedrukt, dan moet die bij de ontleding bij dat deel van den zin, waarin zij uitgedrukt is, meê genoemd worden. *Geen* blijft als *ontkennend lidwoord*, evenals de andere lidwoorden, de benaming verzellen, waartoe het behoort (bl. 148).

VOORBEELDEN.

1. <i>Gij</i>	onderwerp als subject.
2. <i>ziet hem zeker nooit.</i>	subjectief gezegde.
1. <i>Gij</i>	onderwerp.
2. <i>ziet</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>hem</i>	compl. van 2.
4. <i>zeker</i>	} zinwijzigend compl. voor de
} <i>assertorische</i> wijs van spreken.
5. <i>nooit.</i>	

1. *Niemand*, — of *geen* } onderwerp als subject met
mensch } ontkenning.
 2. *is volmaakt*. } subjectief gezegde, waarin *is*
 } hoofdwoord, *volmaakt* compl.
 } daarvan.

2. Een *logische* mogelijkheid wordt niet slechts door een *modaal* bijwoord beteekend, maar ook door *kunnen* en *mogen*. Men bezigt dus deze werkwoorden ook om *problematisch* te spreken, als: 't Mag — of 't Kan *waar zijn*, = *Mogelijk*, — welligt, — misschien is het waar. Zoo wordt een *logische* noodzakelijkheid, of *denknoodzakelijkheid*, door *zullen* en *moeten* beteekend, en dienen dus deze werkwoorden ook om *apodictisch* te spreken, als: *Er zal*, — of moet *verandering komen*, = Het laat zich niet anders denken, of er komt *verandering* (bl. 18 en 19). Wanneer *kunnen* en *mogen*, *moeten* en *zullen*, *modale* werkwoorden zijn, moet dit in de ontleding aangewezen worden.

V O O R B E E L D .

1. <i>Het</i>	onderw. als subject.
2. <i>kan wel waar zijn</i> .	subjectief gezegde.
1. <i>Het</i>	onderwerp.
2. <i>kan</i>	} hoofdw. van 't gez., zinwijzigend werkwoord voor de <i>problematische</i> wijs van spreken.
3. <i>wel</i>	
4. <i>waar</i>	compl. van 5.
5. <i>zijn</i> .	compl. van 2.

3. Evenzoo moet het in de ontleding aangewezen worden, wanneer *kunnen*, *moeten*, *mogen* of *laten*, als *modale* werkwoorden voor de *jussive* wijs van spreken gebezigd worden

(bl. 39—41). Van *laten* geldt dit ook, wanneer het den *propositief* uitdrukt (bl. 37).

VOORBEELDEN.

<i>Laat hem komen!</i>	gebiedend gezegde.
1. <i>Laat</i>	} hoofdw., zinnwijzigend werkwoord voor de <i>jussive</i> wijs van spreken.
2. <i>hem</i>	
3. <i>komen!</i>	
1. <i>we</i>	onderw. als subject.
2. <i>Laten ons daaraan niet storen!</i>	} propositief subjectief-objectief gezegde.
1. <i>Laten</i>	
2. <i>we</i>	} hoofdw. van 't gez., zinnwijzigend werkwoord voor de <i>propositive</i> wijs van spreken.
3. <i>ons</i>	
4. <i>daaraan</i>	
5. <i>niet</i>	} onderwerp.
6. <i>storen!</i>	
	compl. van 1.
	compl. van 6.
	compl. van 6.
	} zinnwijzigend compl. voor de <i>onthkende</i> wijs van spreken.
	compl. van 1.

4. *Modale* werkwoorden zijn, zooals wel van zelf spreekt, van geen invloed op de wijs, waarop het onderwerp wordt voorgesteld, noch op den aard van het gezegde. Van: *Hij kan wel geloopen zijn*, wordt het onderwerp voorgesteld als *objectief-subject*; van: *Laten ze eens in onzekerheid gebracht worden!* wordt het onderwerp voorgesteld als *object*; van: *Laat hen maar gehoord worden!* is het gezegde *objectief*, enz.

5. Wanneer een *tusschenwerpsel* niet voor, of achter,

of in het midden van een zin , daaraan toegevoegd , een zin op zich zelf uitmaakt (bl. 49 en 50); maar , als bestanddeel van den zin , waarbij het gevoegd is , dient om het gevoel of de aandoening uit te drukken , waarmee iets gezegd wordt , behoort het tot de *zinwijzigende* woorden (bl. 133 en 134).

VOORBEELD.

1. <i>Och</i> ,	{ zinwijzigend compl. voor de
{ <i>wenschende</i> wijs van spreken.
2. <i>blijf</i>	{ hoofdw. van het wenschend
{ subjectief gezegde.
3. <i>nu</i>	compl. van 2.
4. <i>maar!</i>	{ zinwijzigend compl., waardoor
{ een <i>kategorische</i> bepaaldheid
{ (1) wordt beteekend.

HOOFDSTUK II.

DE ATTRIBUTEN.

1. Men onderscheidt de attributen in *attributen van hoedanigheid*, *hoeveelheid*, *omstandigheid* en in *redegevende attributen*, die allen, als meer zelfstandige deelen van een zin, ook *prédictatief* kunnen gebezigd worden (bl. 152).

2. De attributen van hoedanigheid bepalen, *welk voorwerp* of *welke voorwerpen*, in *onderscheiding van andere voorwerpen*, bedoeld worden (bl. 151—157).

(1) De zin is: *Och, doe nu niet anders dan blijven!*

VOORBEELD.

1. <i> Davidsens loopjongen ,</i>
<i> twaalf jaar oud ,</i>	}	onderw. als subject.
2. <i> heeft neef Nikolaas , den</i>
<i> luitenant ter zee , een ver-</i>
<i> keerd soort pennen bezorgd .</i>		subjectief gezegde.
1. <i> Davidsens loopjongen ,</i>	}	hoofdbestanddeel van het onderwerp , waarin <i> loopjongen</i> hoofdw. , <i> Davidsens</i> attriboot van hoedanigheid daarvan .
2. <i> twaalf jaar oud ,</i>		predicatief attriboot van hoedanigheid van 1 , waarin <i> oud</i> hoofdw. , <i> twaalf jaar</i> compl. daarvan .
3. <i> heeft bezorgd</i>		hoofdw. van 't gez.
4. <i> neef Nikolaas ,</i>		compl. van 3 , waarin <i> neef</i> hoofdw. , <i> Nikolaas</i> attrib. van hoedanigheid daarvan , of <i> Nikolaas</i> hoofdw. , <i> neef</i> attrib. van hoedanigheid daarvan .
5. <i> den luitenant ter zee ,</i>		prédicatief attriboot van hoedanigheid van 4 , waarin <i> den luitenant</i> hoofdw. , <i> ter zee</i> attriboot van hoedanigheid daarvan .
6. <i> een verkeerd soort pennen .</i>		compl. van 3 , waarin <i> pennen</i> hoofdw. , <i> een verkeerd soort</i> attrib. van hoedanigheid daarvan , en daarin <i> een soort</i> hoofdw. , <i> verkeerd</i> attrib. van hoedanigheid daarvan .
3. Hoewel de eigentlijke grammatische uitdrukking van

een attribuut van hoedanigheid het *bijvoeglijk naamwoord*, of een *deelwoord*, of wel een *bijvoeglijk voornaamwoord* is (bl. 151 en 152), wordt het ook uitgedrukt door een *zelfstandig naamwoord* (bl. 153—156) en door een *gerundium*, als: *Ik heb de eer te berigten*; *Hij nam de moeite te zeggen*; *Ik had het geluk te zien*; *Hij had de goedheid op te merken*; — en ook door een *voorzetsel* met een bepaling (bl. 156 en 157), als: *Er is een tijd van komen, en een tijd van gaan*; *Ik heb trek naar rooken*; *Zij heeft meer lust in dansen*; *Ik heb geen gelegenheid om te schrijven*, enz.

4. In *hypothetische* zinnen (bl. 11—13) wordt de *onderstelling* ook wel door een *prédicatief attribuut van hoedanigheid* uitgedrukt, als: *Dit werk, ofschoon niet vrij van gebreken, verdient toch aanbeveling*; *Dit kind, hoewel niet vlug van begrip, moogt gij toch niet verwaarloozen*. In zulke *onderstellende* attributen zijn *ofschoon, hoewel, of welk* ander bijwoord men zoo bezigt, *zinwijzige complementen voor de onderstellende wijs van spreken*.

5. Een attribuut van hoedanigheid kan ook door een *geheele zinsneê* uitgedrukt worden, als: *Het berigt, dat hij overleden is, heeft mij zeer getroffen* (bl. 219).

6. De attributen van hoeveelheid bepalen, *welk, of hoe groot, een gedeelte* men bedoelt van hetgeen met de *benaming* van het voorwerp beteekend wordt (bl. 158—165).

VOORBEELD.

1. Al het koren, bij de
tuintig last,	}	onderw. als object.
2. werd met tien schuiten
hier gebracht.		

1. <i>Al het koren</i>	}	hoofdbestanddeel van het onderw., waarin <i>het koren</i> hoofdw., <i>al'</i> attrib. van hoeveelheid daarvan.
2. <i>bij de twintig last,</i>		prédicatief attrib. van hoeveelheid van 1, waarin <i>last</i> hoofdw., <i>bij de twintig</i> attrib. van hoeveelheid daarvan.
3. <i>werd gebragt</i>		hoofdw. van 't gez.
4. <i>met tien schuiten</i>	}	compl. van 3, waarin <i>tien</i> attrib. van hoeveelheid van <i>schuiten</i> .
5. <i>hier.</i>		compl. van 3.

7. De bijvoeglijke naamwoorden van hoeveelheid, gezegd om te beteekenen, *welke* voorwerpen men in *onderscheiding van andere voorwerpen* bedoelt, zijn *attributen van hoedanigheid*, als: *Vele*, — of *weinige menschen zijn van een andere meening* (bl. 81 en 82).

8. In *hypothetische* zinnen (bl. 11—13) wordt de *onderstelling* ook wel door een *prédicatief attribuut van hoeveelheid* uitgedrukt, als: *Zijn boeken*, ofschoon maar weinig in getal, *hebben vrij wat waarde* (1).

9. Een attribuut van hoeveelheid kan ook door een *geheele zinsneê* uitgedrukt worden, als: *Zijn zonen*, die zeven in getal zijn, *maken all'n goede vorderingen*.

10. De attributen van omstandigheid bepalen een *hoedanigheid van omstandigheid*, waarin het voorwerp, of de voorwerpen, waarvan men spreekt, voorgesteld worden zich te bevinden (bl. 163 en 164).

(1) Zie boven bl. 12.

VOORBEELD.

1. <i>Mijn broér, het huis uitvliegende,</i>	}	onderw. als subject.
2. <i>greep de hollende paarden.</i>		subjectief gezegde.
1. <i>Mijn broér,</i>	}	hoofdbestanddeel van het onderw., waarin <i>broér</i> hoofdw., <i>mijn</i> attrib. van hoedanigheid daarvan.
2. <i>het huis uitvliegende,</i>		prédicatief attrib. van omstandigheid van 1, waarin <i>uitvliegende</i> hoofdw., <i>het huis</i> compl. daarvan.
3. <i>greep</i>		hoofdw. van 't gez.
4. <i>de hollende paarden.</i>	}	compl. van 3, waarin <i>de paarden</i> hoofdw., <i>hollende</i> attrib. van omstandigheid daarvan.

11. In *hypothetische* zinnen (bl. 11—15) wordt de *onderstelling* ook wel door een *prédicatief attribuut van omstandigheid* uitgedrukt, als: *Die visch, met eijersaus gegeten, zou beter smaken; De man, hoewel gerucht op straat hoorende, bleef stil bij het vuur zitten* (1); *Dat kind, hoe jong ook, is toch voorzigtig*. In het attribuut: *hoe jong ook*, is *jong* het hoofdw., en *hoe* complement van trap daarvan (bl. 172); het zinwijzige *ook* beteekent, dat men zich elken trap van jongheid mag voorstellen. *Ook*, aan vragende voornaamwoorden toegevoegd, als: *wie ook, wat ook, waar ook, hoe ook*, geeft daaraan een algemeen zinnig, waardoor beteekend wordt, dat *niemand of niets* wordt uitgesloten (2).

(1) Zie boven, bl. 12.

(2) Zie hoofdstuk III, 3.

12. Een redegevend attriboot geeft *reden* van hetgeen men van het onderwerp zegt (bl. 164).

VOORBEELD.

1. <i>Uw slimme broeder</i>	onderw. als subject.
2. <i>laat zich niet vangen.</i>	subjectief-objectief gezegde.
1. <i>Uw slimme broeder</i>	} onderwerp, waarin <i>broeder</i> hoofdw., <i>slimme</i> redegevend attrib. daarvan, <i>uw</i> attrib. van hoedanigheid van <i>slimme broeder</i> .
2. <i>laat</i>	
3. <i>zich</i>	hoofdw. van 't gezegde.
4. <i>niet</i>	compl. van 5.
5. <i>vangen.</i>	{ zinwijzigend compl. voor de <i>ontkennende</i> wijs van spreken.
	compl. van 2.

Een *prédictatief redegevend attriboot* vindt men in den zin: *De man, gerucht op straat hoorende, = omdat hij gerucht op straat hoorde, — zag het venster uit.*

OEFENINGEN.

1. Is 's mans naam al vergeten?
2. Den 24sten April (1) jongstleden, overleed in den ouderdom van 40 jaar, de Weledele Gestrenge Heer, Meester N.N., Lid van den Raad dezer gemeente, nalatende drie onverzorgde kinderen (2).

(1) In het complement: *den 24sten April*, is *April* het hoofdw., *den 24sten* attrib. daarvan.

(2) Van het complement: *drie onverzorgde kinderen*, is *kinderen* het hoofdw., *onverzorgde* attrib. daarvan; *drie* attrib. van *onverzorgde kinderen*.

3. Wij ondergeteekenden, leden van het gezelschap Harmonie, gelet hebbende op de bepaling, vervat in de eerste alinea van de statuten onzer vereeniging, achten het gedane voorstel onaannemelijk.

4. Mijn oudste broeder, voornemens zijn zaken uit te breiden, heeft een huis met drie verdiepingen gekocht.

5. Hoe zou ik, altijd in angst over mijn gezondheid (3), een reis van ettelijke maanden kunnen ondernemen?

6. Hebt gij, schoon nog maar weinig dagen in betrekking (4), reeds uw pligt verzuimd?

7. Ieder, wie ook, heeft tegenwoordig een zwart lakenschen rok (bl. 171 en 172).

8. De knappe Hendrik is waarnemend ontvanger in de provincie Utrecht geworden.

9. Woensdag aanstaande hoop ik oom den doctor te zien.

10. Laten ze beiden de gelegenheid om nuttige kennis te verzamelen niet verzuimen!

11. De keus hier te doen is niet moeilijk.

12. Dat huis, wat opgeverfd, zou beter aanzien hebben.

13. Deze drie hadden de beleefdheid mij de plaats van uw verblijf te wijzen.

HOOFDSTUK III.

DE COMPLEMENTEN.

1. Men onderscheidt de complementen in *complementen van hoedanigheid, hoeveelheid en omstandigheid*, en in een

(3) Van dit attribuut is: *in angst over mijn gezondheid*, het hoofdbestanddeel, *altijd* compl. daarvan.

(4) Van dit attribuut is: *in betrekking* het hoofdbestanddeel; *schoon, nog* (tot nog toe), *maar* en *weinig dagen* zijn complementen.

geheel bijzondere en eigenaardige vierde soort, *prédicative complementen* geheeten (bl. 165).

2. Een *prédicatief complement* is een bepaling van *hoedanigheid*, *hoeveelheid* of *omstandigheid*, aan een enkel of zamengesteld zegwoord (bl. 144—146), in een gezegde of in een attribuut, toegevoegd, om een *hoedanigheid*, *hoeveelheid* of *omstandigheid* aan een voorwerp toe te schrijven (bl. 165—168).

VOORBEELDEN.

1. <i>gij</i>	onderw. als subject.
2. <i>Wilt wel matroos worden?</i>	vragend subjectief gezegde.
1. <i>Wilt</i>	hoofdw. van 't gezegde.
2. <i>gij</i>	onderwerp.
3. <i>wel</i>	{ zinwijzigend compl. voor de
{ <i>bevestigende</i> wijs van spreken.
4. <i>matroos</i>	{ <i>prédicatief compl.</i> van hoe-
{ danigheid van 5.
5. <i>worden?</i>	compl. van 1.
1. <i>Zij</i>	onderw. als subject.
2. <i>stonden allen verlegen.</i>	subjectief gezegde.
1. <i>Zij</i>	onderwerp.
2. <i>stonden</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>allen</i>	{ <i>prédicatief compl.</i> van hoe-
{ veelheid van 2.
4. <i>verlegen.</i>	{ <i>prédicatief compl.</i> van hoe-
{ danigheid van 2.
1. <i>zij</i>	onderw. als subject.
2. <i>Schrijvende liepen weg.</i>	subjectief gezegde.

1. *Schreijende*

2. *liepen weg*

3. *zij.*

{ prédictief compl. van omstandigheid van 2.

hoofdw. van 't gezegde.

onderwerp.

1. *Filips de Goede*

2. *werd opgevolgd door zijn zoon Karel, bijgenaamd den Stoute.*

onderw. als object.

} objectief gezegde.

1. *Filips de Goede*

2. *werd opgevolgd*

3. *door zijn zoon Karel,*

4. *bijgenaamd den Stoute.*

{ onderw., waarin *Filips* hoofd-woord, *de Goede* attrib. van hoedanigheid daarvan.

hoofdw. van 't gezegde.

{ hoofdbestanddeel van het complem. van 2, waarin *zijn zoon* attrib. van hoedanigheid van *Karel*.

{ prédictief attrib. van hoedanigheid van *zijn zoon Karel*, waarin *bijgenaamd* hoofdw., *den Stoute* prédictief compl. van hoedanigheid daarvan.

3. Dikwerf heeft een prédictief complement van omstandigheid een redegevenden zin, en kan dan ook *redegevend prédictief complement* (1) genoemd worden, als in den zin: *In hun verwachting teleurgesteld, zijn zij, dat hoorende, beiden moedeloos weggegaan*; waarvan de ontleiding is, als volgt:

1. *zij, dat hoorende,*

onderw. als objectief-subject.

(1) Zie boven, bl. 15.

2. In hun verwachting teleurgesteld, zijn, beiden moedeloos weggegaan.	} subjectief gezegde.
1. In hun verwachting teleurgesteld,	} redegevend prédicatief complement van 2, waarin <i>teleurgesteld</i> hoofdw., in hun verwachting compl. daarvan.
2. zijn weggegaan	
3. zij,	} hoofdw. van 't gezegde. onderwerp.
4. dat hoorende,	} prédicatief attribueert van omstandigheid van 3, waarin <i>hoorende</i> hoofdw., <i>dat</i> compl. daarvan.
5. beiden	
6. moedeloos.	} prédicatief compl. van hoeveelheid van 2.
	} prédicatief compl. van hoedanigheid van 2.

Onder de prédicative complementen, die, evenals het *redegevende* in den ontleden zin, een meer zelfstandig deel van den zin vormen (bl. 167), verdienen vooral opmerking, die, als zij den *klemtoon* hebben, den zin *voorwaardelijk* maken, als: Als veldheer beschouwd, *was Napoleon een groot man*; Als veldheer, *waren Napoleons verdiensten groot* (bl. 14). In deze als voorbeelden bijgebrachte zinnen is derhalve *met den klemtoon* Als veldheer beschouwd een *voorwaardelijk prédicatief complement van omstandigheid*, en als veldheer een *voorwaardelijk prédicatief complement van hoedanigheid*.

4. In *hypothetische* zinnen (bl. 11—13) wordt de *onderstelling* ook wel door een *prédicatief complement van omstandigheid* uitgedrukt, als: Schoon sterk van gestel,

voelde zich mijn reisgenoot toch spoedig vermoeid (1).

5. Een prédicatief complement kan ook uitgedrukt worden door een *infinitief* of *gerundium*, zoo dikwijls dezen, evenals een *zelfstandig* of *bijvoeglijk naamwoord*, beteekenen, hoedanig een voorwerp van *aard* of van *omstandigheid* (bl. 165) is in den toestand, die er door een zeggwoord aan toegeschreven wordt, als: *Hebben is hebben*; *Beproeven heet met een bastaardwoord* proberen; *Hij blijft staan*; *Hij komt aanrijden*; *Hij is te prijzen*; *Het blijft te laken*; *Hij staat te wachten*; *Hij hangt te slingeren*; *Het beeld blijft nog een week te bezien*.

6. Het voorwerp, waaraan door een prédicatief complement iets wordt toegeschreven, wordt ook door men of het aangeduid (bl. 127 en 128), en ook wel geheel *onbepaald* gelaten, als: *Het wordt tijd*; *Men blijft daar altijd knecht*; *Baas te zijn is verkieslijker*.

7. Een prédicatief complement kan ook door een geheele zinsneê uitgedrukt worden, als: *Hij zal wel altijd blijven*, wat hij tot hiertoe geweest is (bl. 218).

ORFENINGEN.

1. Het schijnt van daag vrij goed weêr.
2. Hij kwam met de kous op zijn hoofd terug.
3. Hij lijkt wel dwaas.
4. Die jongen ligt altijd te malen.
5. Die visch wordt doorgaans met eijersaus gegeten.
6. Razende liep hij heen.
7. Het komt mij niet vreemd voor.
8. De huizen zijn daar zelden van steen.
9. Hij was altijd een hachje.

(1) Zie boven bl. 14.

10. Hier wordt hij voor een hals gehouden.
11. Zij zijn allen eyen hulpvaardig.
12. Mijn spelen is leeren.
13. Zulk een doen hêet misleiden.
14. Dagelijks loopen zij met de handen in den zak op straat slenteren.
15. Diep ontroerd, stond hij voor mij.
16. Ik stond verbaasd.
17. Frederik 'den Tweede, door de Pruisen den Eenige genoemd, vermeldt de geschiedenis met roem.
18. Als Burgemeester zijn 's mans verdiensten misschien wel niet naar waarde erkend.
19. Als redmiddel beschouwd, kan het weinig baten.
20. Altijd de oude knecht te blijven is zeker niet aangenaam.
21. Voornemens zijn zaken uit te breiden, heeft mijn broër een huis met drie verdiepingen gekocht.
22. Altijd in angst over mijn gezondheid, kan ik geen reis van ettelijke maanden ondernemen.
23. Hij liep, al (1) lagchende, heen.
24. Hoewel als bedelaar gestorven, heeft hij toch nooit gebrek geleden.

8. Elk enkel of zamengesteld bijwoord van hoedanigheid (bl. 170), aan een bijvoeglijk naamwoord of zegwoord toegevoegd, om aan de beteekenis daarvan een bijzondere wijziging te geven, is een *complement van hoedanigheid* (bl. 168—171).

(1) *Al*, zoo gebezigd voor een *subjectief* deelwoord, is een *modaal* bijwoord, waardoor de zin van dat deelwoord gewijzigd wordt. *Al lagchende* beteekent *steeds lagchende*, *voortlagchende*. Deze wijs van spreken heeft overeenkomst met den Franschen *gérondif*, die uit en met een *subjectief* deelwoord bestaat.

VOORBEELD.

1. <i>hij</i>	onderw. als subject.	
2. <i>Willens blind, weigerde op hoogen toon, het wettig aangegane contract te eerbiedigen.</i>	} subjectief gezegde.	
1. <i>Willens blind,</i>		} redegevend prædicatief complement van 2, waarin <i>blind</i> hoofdw., <i>willens</i> compl. van hoedanigheid daarvan.
2. <i>weigerde</i>	hoofdw. van 't gez.	
3. <i>hij</i>	onderwerp.	
4. <i>op hoogen toon</i>	compl. van hoedanigheid van 2.	
5. <i>het wettig aangegane contract te eerbiedigen.</i>	compl. van 2, waarin <i>te eerbiedigen</i> hoofdw., <i>het wettig aangegane contract</i> compl. daarvan, en daarin <i>het contract</i> hoofdw., <i>wettig aangegane</i> attribueert van hoedanigheid daarvan, waarin <i>aangegane</i> hoofdw., <i>wettig</i> compl. van hoedanigheid daarvan.	

9. Een complement van hoeveelheid is een complement, dat aan een bijvoeglijk naamwoord, zegwoord of bijwoord toegevoegd, dient om een *hoeveelheid* te bepalen, als: *Die stok is een weinig te groot; Ik ben er maar eens* (1)

(1) *Eens*, de genitief van het telwoord *een*, beteekent, als complement van hoeveelheid, — ook wanneer het, zoo de bedoelde hoeveelheid zeer onbeduidend is, toonloos, als 's wordt uitgesproken, — door het spraakgebruik zooveel als *één keer*, *één maal*, *één reis* ('n *reis*, *erreis*). Het wordt ook gebezigd als complement van omstandigheid, om een onbepaalden tijd van korter of langer duur, op de vraag *wanneer*, te beteekenen, als: *Eens is er de tijd voor geweest; Eens zal er de tijd voor komen.*

geweest; Hoeveel gegroeid, blijft hij toch klein; Dat is wat oppervlakkig geredeneerd. Wordt zulk een complement van hoeveelheid door een bijwoord van hoedanigheid beteekend, dan noemt men het *complement van trap* (bl. 172 en 173), als in den uitroep: *Hoe schoon is de natuur!*

10. Een complement van omstandigheid is een bepaling van plaats, tijd of andere omstandigheid, door een enkel of zamengesteld bijwoord, aan een gezegde of attribuut toegevoegd, om hetgeen men daarin zeggen wil te completeren. Altijd beteekent zulk een complement een *bijkomende* omstandigheid, die tot den aard van hetgeen er door bepaald wordt, niets toe- of afdoet, zoodat dit volkomen hetzelfde zou blijven, al was de bijkomende omstandigheid een geheel andere (bl. 173 en 174).

VOORBEELD.

1. <i>hij</i>	onderw. als subject.
2. <i>Ouder gewoonte kwam gisteren, uittermate verblijd, hier terug.</i>	subjectief gezegde.
1. <i>Ouder gewoonte</i>	compl. van omstandigheid van 2.
2. <i>kam terug</i>	hoofdw. van 't gezegde.
3. <i>hij</i>	onderwerp.
4. <i>gisteren,</i>	complement van omstandigheid van 2.
5. <i>uittermate verblijd,</i>	prédicatief compl. van omstandigheid van 2, waarin <i>verblijd</i> hoofdw., <i>uittermate</i> compl. van trap daarvan.
6. <i>hier.</i>	complement van omstandigheid van 2.

11. De genoemde complementen kunnen ook door een geheele zinsneê beteekend worden. Zoo heeft men een complement van hoedanigheid in: *Het is er meê gegaan*, zooals ik vermoed had; een complement van trap in: *Hij lachte*, dat hij schudde, en een complement van omstandigheid in: *Hij blijft*, waar hij het goed heeft (bl. 218 en 219).

OEFENINGEN.

1. Hij loopt mij veel te hard.
2. Hier is het geheel anders gesteld.
3. Op weg waren wij door en door warm.
4. Hij heeft de gaaf wel om alles zoo droogjes weg te zeggen.
5. Van tijd tot tijd komen zij ons eens opzoeken.
6. Zij blijven ten minste (bl. 169) vijf weken te Utrecht logeren.
7. Hij schrijft mij om den anderen dag een brief.
8. Ik mag het u volstrekt niet toestaan.
9. Laten we dit liever bij beurten doen!
10. Waaromtrent hebt gij hen gezien?
11. Zij kunnen het met hun beiden wel redden.
12. Hij beloofde mij met weêrzin mij in het vervolg te zullen waarschuwen.
13. Dit moet al spelende geleerd worden.
14. Door buitensporige zinlijkheid gaat voor den mensch zijn rang in de schepping verloren.
15. Welke dwaasheden ziet men daar dagelijks begaan!
16. Overal, waar ook, vindt men ontevredene menschen.
12. Het bijzonder soort van zamengesteld complement van omstandigheid, *subjectief complement van toestand* geheeten, — dat trouwens in onze moedertaal volstrekt niet te

huis behoort, — maakt een geheel *los op zich zelf staand* deel van den zin uit. Bezit het tot uitdrukking van het *perfectum* een *objectief* deelwoord, dan moet dit bij de ontleding als een *complement* van het *subjective* aangewezen worden. In het subjectief complement van toestand: *Het anker geligt zijnde*, is dus *het anker* het hoofdwoord, *geligt zijnde* prédicatief attribueert daarvan, waarin *zijnde* hoofdwoord en *geligt* prédicatief complement van omstandigheid daarvan (bl. 174—177).

HOOFDSTUK IV.

DE BEPALINGEN VAN VOORWERP.

De bepalingen van voorwerp (bl. 177 en 178) zijn in onze moedertaal, met uitzondering van één geval, altijd *complementen*. (bl. 180 en 181). Men vindt ze bij *naamwoorden*, *zegwoorden*, *voorzetsels* en *tusschenwerpsels*.

1. De complementen van *zakelijk*, *louter of eenvoudig object*.

1. De complementen van *zakelijk*, *louter of eenvoudig object*, — veelal hieraan te onderkennen, dat zij, zoo men, met omkeering van den zin, *objectief* gaat spreken, de *onderwerpen van het gezegde* worden (bl. 182 en 185), — zijn bepalingen, waardoor, bij een enkel of zamengesteld zegwoord (bl. 145), of bij een bijvoeglijk naamwoord, ook wel bij een tusschenwerpsel (bl. 201), een voorwerp als *zaak* wordt voorgesteld met betrekking tot *iets anders*, dat het *subject* er van is (bl. 181). De zoo als *zaak* voorgestelde voorwerpen zijn, evenals de onderwerpen van

objective gezegden, *passive objecten* van hun *accident* (1).

VOORBEELDEN.

1. <i>Hij</i>	onderw. als subject.
2. <i>behoeft geen onderwijs, —</i>	} subjectief gezegde.
of: <i>heeft geen onderwijs</i>
<i>noodig, — of: van noode.</i>	
1. <i>Hij</i>	onderwerp.
2. <i>behoeft, — of: heeft</i>	} hoofdw. van 't gezegde.
<i>noodig, — of: van noode</i>	
3. <i>geen onderwijs.</i>	} compl. van zak. obj. van 2
met ontkenning.
1. <i>Dat hoorende, schrikte</i>	subjectief gezegde.
2. <i>hij.</i>	onderw. als subject.
	} prédicatief compl. van omstan-
digheid, waarin <i>hoorende</i> hoofd-
woord, <i>dat</i> compl. van zak.
obj. daarvan.
1. <i>Dat hoorende,</i>	
2. <i>schrikte</i>	hoofdw. van 't gezegde.
3. <i>hij</i>	onderwerp.
	} onderw. als objectief-subject.
1. <i>De alles vervrolijkende</i>
<i>lente</i>	
2. <i>is weér voorbijgegaan.</i>	subjectief gezegde.
1. <i>De lente</i>	hoofdw. van 't onderw.
	} attrib. van hoedanigheid van
1, waarin <i>vervrolijkende</i>
hoofdw., <i>alles</i> compl. van zak.
obj. daarvan.
2. <i>alles vervrolijkende</i>	

(1) Zie boven bl. 3 en 4.

3. *is voorbijgegaan*

hoofdw. van 't gezegde.

4. *weér.*

{ complement van omstandig-
heid van 3.

1. *Daar ligt*

subjectief gezegde.

2. *een vat, vol witten wijn.*

onderw. als subject.

1. *Daar*

compl. van omstandigh. van 2.

2. *ligt*

hoofdw. van 't gezegde.

3. *een vat,*

hoofdw. van 't onderwerp.

4. *vol witten wijn.*

{ predicatief attrib. van hoedanigheid van 3, waarin *vol* hoofdw., *witten wijn* compl. van zak. obj. daarvan, en daarin *wijn* hoofdw., *witten* attribueert van hoedanigheid daarvan.

2. Het *subject* van het voorwerp, dat in een complement, als *zakelijk object* wordt voorgesteld, is ook wel zelf een *zakelijk object* van een ander subject. Zoo is in den zin: *Hij is veroordeeld zonder zijn zaak verdedigd te hebben*, het subject van *zijn zaak* het voorwerp, dat veroordeeld is, welk voorwerp als *zakelijk object* wordt voorgesteld met betrekking tot het geheel *onbepaald* gelaten *subject*, dat *veroordeeld heeft*.

3. Zooals bij de *objective* wijs van spreken, gelijk uit het zoo even gebezigd voorbeeld blijkt, het *subject*, in tegenoverstelling van hetwelk het *onderwerp van het gezegde* een *zakelijk object* is, wel eens geheel *onbepaald* wordt gelaten; evenzoo heeft dit plaats met het *subject* van het voorwerp, dat, in een complement, als *zakelijk object* wordt voorgesteld, als: *De wetenschappen grondig te beoefenen vordert voortdurende inspanning*. Inzonderheid is dit het geval bij *gerundiën*, in complementen, die een meer

zelfstandig deel van een zin uitmaken, en daarom vóór, of achter, of in het midden van een zin, daaraan toegevoegd kunnen worden, als: *Er werd*, om de dames niet te hinderen, *niet gerookt* (bl. 209 en 210). Wanneer een *tusschenwerpsel*, als hoofdwoord, door een *complement van zakelijk object* bepaald wordt, als: *Foei dat gepoch!* dan is het *subject* het voorwerp, dat den uitroep uitspreekt.

4. In vragen als de volgende: *Wat huilt dat kind daar zoo? Wat zag hij mij telkens aan? Wat maalt hij toch weér?* is wat het complement van het hoofdwoord van het gezegde, en *zakelijk object* in tegenoverstelling van het onderwerp van het gezegde, dat als *subject* voorkomt. In zulke vragen is het te doen om het *object* te weten, dat het *subject* voor den geest heeft, en waardoor het bewogen wordt zoo te doen, als het gezegde uitdrukt.

5. Een complement van zakelijk object, benoemd door een *infinities* of een *gerundium*, noemt men een *prédictatief complement van zakelijk object*. Zulk een complement kan in een meer zelfstandig deel van een zin ook een *bijwoord* bepalen; als: *Van zins uit te gaan, werd ik verhinderd*. Niet zelden is het ééne *prédictatief complement van zakelijk object* een complement van het andere, en dikwerf is niet slechts het eerste, maar ook wel het tweede een *zinwijzigend werkwoord* (bl. 192 en 193). De *prédictative complementen van zakelijk object* zijn hierin onderscheiden van de *prédictative complementen*, die door een *infinities* of *gerundium* benoemd worden (1), dat zij altijd uitdrukken, wat het subject *zich voorstelt, wil of volvoert*.

VOORBEELD.

1. *Hij*

onderw. als subject.

(1) Zie boven, bl. 20.

2. <i>zal wel moeten beginnen</i>	}	subjectief gezegde.
<i>rekenen te leeren.</i>		
1. <i>Hij</i>	}	onderwerp.
		zamengesteld hoofdw. van 't
		gez., waarin <i>moeten</i> , zinwij-
2. <i>zal moeten</i>		zigend werkwoord voor de
		<i>apodictische</i> wijs van spreken,
		prédicatief compl. van zak.
	obj. van <i>zal</i> .	
3. <i>wel</i>	zinwijzigend compl. voor de	
	<i>bevestigende</i> wijs van spreken.	
4. <i>beginnen</i>	prédicatief compl. van zak.	
	obj. van 2.	
5. <i>rekenen</i>	prédicatief compl. van zak.	
	obj. van 6.	
6. <i>te leeren.</i>	prédicatief compl. van zak.	
	obj. van 4.	

Deze zin heeft twee *zinwijzige* werkwoorden: *moeten* en *zal*, waarvan het laatste dient om het als voorwerp voorgestelde accident *beginnen* als *nog te wachten* voor te stellen. Evenzoo stellen *zijn* en *hebben* een als voorwerp benoemd accident als *voleindigd* voor in: *Hij heeft hier zitten te praten*; *Hij is komen te vallen*; welke zinnen mede twee *prédictieve* complementen van zakelijk object hebben, waarvan het eerste door het tweede bepaald wordt. In den zin: *Het zou kunnen gaan regenen*, beteekent *kunnen* een logische mogelijkheid (bl. 18 en 19), en *gaan* wijzigt den zin van *regenen* zoo, dat het daardoor als reeds *in beweging* voorgesteld wordt (bl. 20—23).

6. Een complement van zakelijk object kan ook door een geheele zinsnê beteekend worden, als: *Ik weet, wat ik zeg*; — of: *waar hij woont*; — of: *dat hij ziek is*. (bl. 219, 225—228). Zulk een complement, door of

met den hoofdzin in betrekking gebragt, heeft een *problematischen* zin, als: *Ik weet niet regt*, of hij al hier is; het wordt dan ook bij de ontleding *problematisch* complement van zakelijk object gehéeten. Ook bij een *tusschenwerpsel* kan een geheele zinsneê als complement van *zakelijk* object gevoegd worden, als: *Och, of, — of: dat hij niet gestorven was!*

7. Zooals een zin *twee* onderwerpen kan hebben, 'een geheel *onbepaald* en een *bepaald*, en wel zoo, dat het *onbepaalde* vervalt, als het *bepaalde* wordt vooropgezet (1); evenzoo kan een zin *twee* complementen van *zakelijk* object bij hetzelfde zegwoord hebben, als: *Ik zou het niet durven zeggen*, of hij al teruggekeerd is. Het bepaalde onderwerp of complement is in zulke zinnen een *appositief* en wel *prédicatief attribuut van hoedanigheid* van het onbepaalde.

OEFENINGEN.

1. Hier verkoopt men brood.
2. Elk huis heeft zijn kruis.
3. In een oogenblik stond de kamer vol rook.
4. Niemand is hier zijn leven zeker.
5. Die zaak is wel een opoffering waard.
6. Hij valt mij telkens lastig.
7. Dat loopt de spuigaten uit.
8. Deze les indachtig, zult gij beter slagen.
9. Zou hij, dien zegen deelachtig, zich niet dankbaar gedragen?
10. De hond, gerucht in den tuin hoorende, werd dadelijk buiten gelaten.

(1) Zie boven bl. 3.

11. Gerucht in den tuin hoorende, begon de hond dadelijk te blaffen.

12. Om den tijd te korten, werd er wat gespeeld.

13. Hij verkiest niet te zwijgen.

14. Ik zou wel teekenen willen leeren.

15. Ik ben niet waard uw zoon genoemd te worden.

16. Het verheugt mij zeer u te mogen zien.

17. Ik ben regt blij u eens te mogen aantreffen.

18. Hij zal welligt niet kunnen dulden teregt gezet te worden.

2. *De complementen van subjectief of persoonlijk object.*

1. Een *object*, dat het *accident*, waarvan het een bepaling is, als *subject* gewaarwordt, ondervindt of ontvangt, is een *passief subject* van dat *accident*, als: Die vrouw *geschiedt onregt*; Die *tijding is allen aangenaam*; Dat *kind slacht zijn vader* (bl. 184 en 185).

2. De bepalingen, waardoor, bij een naamwoord of zeggwoord, ook wel bij een tusschenwerpsel, zulk een *passief subject* van het *accident*, als *subject* en *object* te gelijk wordt voorgesteld, zijn complementen van *subjectief object* (bl. 181—185, 196, 197 en 201). De complementen van *subjectief object* zijn veelal hieraan te onderkennen, dat zij door middel van een voorzetsel, vooral *aan* of *voor*, met de benaming van het begrip, dat zij bepalen, verbonden kunnen worden (bl. 184).

3. Het eerste geval, waarin een *passief subject*, in een complement, als *subjectief object* voorkomt, heeft plaats, wanneer het met betrekking tot het *geheele voorval*, dat in den zin wordt uitgedrukt, als *subject* en *object* te gelijk wordt voorgesteld (bl. 185).

VOORBEELD.

1. <i>Dat</i>	onderw. als subject.
2. <i>was</i>	hoofdw. van 't subjectief gez-
3. <i>me</i>	compl. van subjectief obj. van 2.
4. <i>een leventje!</i>	{ prédicatief compl. van hoeda.
{ danigheid van 2.

Zoals in dit voorbeeld de spreker zelf het *object* is van het voorval, dat hem met gemoedsbeweging zoo doet spreken, maar dat hij omgekeerd ook als *subject* gewaarwordt; zoo is ook wel eens de persoon, tot wien gesproken wordt, dat *subject* en *object*, als: *Dat was je een leventje!* — Ook wel beide personen te gelijk, als: *Dat was je me een leventje!*

4. Het tweede geval, waarin een *passief subject*, in een complement, als *subjectief object* voorkomt, heeft plaats, wanneer het *passief subject* zich voor den geest stelt als het ware *subject* van het voorwerp, waarvan het volgens de wijs van spreken als object wordt voorgesteld, of wanneer het als *subject* daarvan gedacht kan worden (bl. 185—188).

VOORBEELD.

1. <i>Dien jongen, den mij dierbaren vriend tot hiertoe een steun, strekte tot aansporing</i>	} subjectief gezegde.
2. <i>de hem toegezwaaide lof.</i>	
1. <i>Dien jongen,</i>	} onderwerp als subject.
{ compl. van subjectief object van 3, waarin <i>jongen</i> hoofdw., <i>dien</i> attrib. van hoedanigheid daarvan.

2. <i>den mij dierbaren vriend tot hiertoe een steun,</i> 3. <i>strekte</i> 4. <i>tot aansporing</i> 5. <i>de hem toegezwaaide lof.</i>	}	prédicatief attrib. van hoedanigheid van 1, waarin <i>een steun</i> hoofdw., <i>tot hiertoe</i> compl. van omstandigheid, en <i>den mij dierbaren vriend</i> compl. van subjectief object daarvan, waarin <i>den vriend</i> hoofdw., <i>mij dierbaren</i> attrib. van hoedanigheid daarvan, waarin <i>dierbaren</i> hoofdw., <i>mij</i> compl. van subjectief object daarvan. hoofdw. van 't gez. compl. van hoedanigheid van 3; onderwerp, waarin <i>de lof</i> hoofdw., <i>hem toegezwaaide</i> attrib. van hoedanigheid daarvan, en daarin <i>toegezwaaide</i> hoofdw., <i>hem</i> compl. van subjectief object daarvan.

In den zin: *Hij slacht mij*, laat zich het object denken als het subject van het voorwerp, waarvan het volgens de wijs van spreken het object is: immers *Hij slacht mij* sluit in: *Ik slacht hem*. Evenzoo is het in: *Ik ontmoette hem*; *Hij gelijkt mij sprekend*, en wanneer men, *subjectief-objectief* sprekende, zegt: *Die man voldoet zich altijd*; *Gij mishaagt u niet*, enz.

5. Het derde geval, waarin een *passief subject*, in een complement, als *subjectief object* voorkomt, heeft plaats, wanneer het zich voor den geest stelt als het *subject* van een in den zin aanwezig *passief object* (bl. 188—189).

VOORBEELDEN.

1. *Ik* onderw. als subject.

2. *vormde mij een plan.* subjectief-objectief gezegde.
 1. *Ik* onderwerp.
 2. *vormde* hoofdw. van 't gez.
 3. *mij* } compl. van subjectief object
 van 2.
 4. *een plan.* compl. van zak. obj. van 2.
1. *Daardoor werd hem beneveld* } objectief gezegde.
 2. *het verstand.* onderw. als object.
 1. *Daardoor* compl. van hoedanigheid van 2.
 2. *werd beneveld* hoofdw. van 't gez.
 3. *hem* } compl. van subjectief obj.
 van 2.
 4. *het verstand.* onderwerp.

Bij zegwoorden, die een *accident* beteekenen, dat zonder een voorwerp als *zakelijk object* niet kan gedacht worden, zoodat de voorstelling van dit voorwerp zich van zelf met die van het *accident* verbindt, is het *passief subject*, al-
 léén met het zegwoord verbonden, het *subject* van het daarnevens van zelf gedacht *passief object* (bl. 191 en 192).

VOORBEELDEN.

1. *Ik* onderw. als subject.
 2. *heb den man, u zoo ontrouw, niet geantwoord.* } subjectief gezegde.
 1. *Ik* onderwerp.
 2. *heb geantwoord* hoofdw. van 't gez.
 3. *den man,* } compl. van subjectief obj.
 van 2.
 4. *u zoo ontrouw,* } prédicatief attrib. van hoedanigheid van 3, waarin *ontrouw*

4. *u zoo ontrouw,* } hoofdw. , *zoo* compl. van trap
en *u* compl. van subjectief obj.
daarvan.
5. *niet.* } zinzijgend compl. voor de
ontkennende wijs van spreken.
1. *Er* onderw. als zak. object.
2. *is den ons aanbevolen* } objectief gezegde.
gast opgedischt.
1. *Er* onderwerp.
2. *is opgedischt* hoofdw. van 't gez.
3. *den ons aanbevolen gast.* } compl. van subjectief obj. van
2, waarin *den gast* hoofdw.,
ons aanbevolen attrib. daar-
van, en daarin *aanbevolen*
hoofdw., *ons* compl. van sub-
jectief obj. daarvan.

Het *passief subject* kan ook het *subject* zijn van een *in-*
finitief, of een *gerundium*, of een *geheele zinsneê*, die als
zakelijke objecten worden voorgesteld, als: *Ik beloof u te*
komen; *Ik voorspel hem geen slagen* (welgelukken); *Ik*
verzeker u, dat het onmogelijk is (bl. 192 en 193).

6. Er zijn gevallen, waarin het geheel van den zin der
gedachten afhangt, of een voorwerp als *passief subject*, dan
wel als *passief object* wordt voorgesteld (bl. 186—188).

7. In een *uitroep*, als: *Wee dien bedrieger!* is het *sub-*
jectief object het *object* van het *subject*, dat den uitroep uit-
spreekt, en omgekeerd het *subject* van het *wee*, dat, als
object, over hem uitgesproken wordt.

8. Een complement van *subjectief object* kan ook door
een *geheele zinsneê* beteekend worden, als: *Die het mij*
bewijzen kan, zal ik altijd dankbaar zijn (bl. 219).

OEFENINGEN.

1. Dat was me daar een pret!
2. De pannen waaijen het dak af.
3. Hoe klopt mij het hart!
4. Spijt u dat niet?
5. Men zal hem de moeite wel beloonen.
6. Het zal u veel geld sparen.
7. Telkens klaagt hij mij.
8. Die spijs smaakt mij uitnemend.
9. Die taak is mij hoogst moeilijk.
10. Ik heb de mij zoo moeilijke taak afgewerkt.
11. Ik heb den vriend, mijn hart zoo dierbaar, voor altijd vaarwel gezegd.
12. Het is mij verzekerd.
13. Die zaak is mij wel een opoffering waard.
14. De zaak, ons opgedragen, moeten wij trachten loffelijk te volbrengen.
15. Elke ons opgedragene taak moeten wij trachten loffelijk te volbrengen.
16. Ik raad u eens te gaan wandelen.
17. Zou hij, u van uw jeugd af aan een boezemvriend, thans zijn hulp weigeren?
18. Ach mij, armen sukkel!
19. Hem toegevende, zult gij alles moeten toegeven.
20. Ik kan het u niet vergeven, dat gij telkens de kaarten vergeeft.

3. *De complementen van direct en indirect object.*

Voor het *derde* geval, waarin een *passief subject*, in een complement, als *subjectief object* voorkomt, zou men het daarnevens genoemd *zakelijk object*, als het object

van de werking, die door het zegwoord beteekend wordt, ook het *eerste*, *directe*, *regtstreeksche* of *onmiddellijke* object kunnen noemen, en het *subjectief object*, als het object van de uitwerking van de werking, die door het zegwoord beteekend wordt, het *tweede*, *indirecte*, *zijdelingsche* of *middellijke* (bl. 189 en 190). Deze onderscheiding van de objecten wordt echter in de zinsontleding dan slechts gebezigd, wanneer een *subjectief* en een *zakelijk* object, bij hetzelfde zegwoord, beiden als *zakelijk objecten* worden voorgesteld. (bl. 190 en 191), als: *Hij vroeg hen hun gevoelen*; *Hij onderwees hen de aardrijkskunde*; *Hij leerde hen lezen*; *Hij schaamt zich zijn afkomst*, enz.

4. De complementen van objective gesteldheid.

1. De complementen van zegwoorden, waardoor de *gesteldheid* wordt uitgedrukt van één in een complement als *subjectief* of als *zakelijk object* voorgesteld voorwerp, om het even, of die gesteldheid uit het *subject* voorkomt, of niet, zijn *complementen van objective gesteldheid* (bl. 193—196).

VOORBEELDEN.

1. <i>Dat werk</i>	onderw. als object.
2. <i>is mij als oudsten klerk opgedragen.</i>	} objectief gezegde.
1. <i>Dat werk</i>	{ onderw., waarin <i>werk</i> hoofdw.,
<i>dat</i> attrib. van hoedanigheid
daarvan.
2. <i>is opgedragen</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>mij</i>	{ compl. van subjectief object
van 2.

4. *als oudsten klerk.*

compl. van objective gesteld-
heid van 2, waarin *oudsten*
attrib. van hoedanigheid van
klerk.

1. *Zij*

onderw. als subject.

2. *maakte, of: vond, de
kast ledig.*

subjectief gezegd.

1. *Zij*

onderwerp.

2. *maakte, of: vond,*

hoofdw. van 't gez.

5. *de kast*

compl. van zak. obj. van 2.

4. *ledig.*

compl. van objective gesteld-
heid van 2.

2. Een complement van objective gesteldheid kan ook beteekend worden door een *enkel* bijwoord, mits het er zulk een is, dat altijd een bijwoord blijft, al wordt er ook een voorwerp door bepaald (bl. 111 en 112), als: *De mensch draagt het hoofd omhoog.* Complementen van objective gesteldheid, die door een *infinities* of *gerundium* beteekend worden, noemt men *prédicative complementen van objective gesteldheid*; als: *Laat hem loopen! Ik heb niets te zeggen* (bl. 197).

3. Het object, waarvan de gesteldheid door een complement wordt uitgedrukt, wordt ook wel eens *geheel onbepaald* gelaten, als: *'s Hemels zegen maakt rijk.* Evenzoo is het in: *Ik heb gewandeld; Ik had gesproken,* enz., waarin *hebben* mede slechts dient om het, door het deelwoord benoemd, *accident* als *voleindigd* voor te stellen (1), en het deelwoord eigenlijk een *complement van objective gesteldheid* van een geheel onbepaald gelaten object is, zoo als het eigenlijk zulk een complement van een daarbij

(1) Zie bl. 29.

uitgedrukt object is in: *Ik heb den man gesproken; Ik heb hem gezien; Ik had het gehoord* (bl. 196).

4. Een complement van objective gesteldheid kan ook door een geheele zinsneê beteekend worden, als: *Het zoetste van al 't zoet, weet niemand, wat het is.*

OEFENINGEN.

1. Ik noem mij uw dienstwilligen dienaar.
2. Ieder acht zijn uil een valk.
3. Hij laat het blaauw blaauw.
4. Hij stelt zich vrij dwaas aan.
5. Ik zie daar een molen malen.
6. Dat heet ik arbeiden.
7. Hij heeft daar veel werk te verrigten.
8. Ik gaf hem mijn beurs te bewaren.
9. Hij acht dat gebrek wel te verhelpen.
10. Eindelijk krijgt hij het toch gedaan.
11. Hij heeft zijn kinderen vroeg geplaatst gezien.
12. Hij gaf den moed verloren.
13. Dat geheim vertrouw ik u toe, als mijn bestén vriend.
14. Hem beschouw ik als den dader.
15. Een eerlijk man maakt men niet uit voor een bedrieger.
16. Waarvoor ziet gij mij aan?
17. Hij loopt alles weér omver.
18. Slijp den punt van dit mes wat scherper!
19. Slijp dit mes den punt wat scherper!
20. Slijp mij dit mes den punt wat scherper!
21. Ik zag den smid een paard beslaan.
22. Ik zag den smid een paard de hoeven beslaan.
23. Niemand aarzelt dat gedrag hem onwaardig te noemen.

24. Men verzuimde hem het gevaar indachtig te maken.
 25. Hij berigt mij alles in orde gevonden te hebben.

5. *De complementen van tweeledig zakelijk object.*

Bij de werkwoorden : *zien, hooren, voelen, doen en laten*, verzeld van een *subjectiven* infinitief met een *objective* beteekenis, vindt men doorgaans een *complement van tweeledig zakelijk object* (bl. 197).

VOORBEELD.

1. <i>Nooit hoorde het volkslied</i> <i>zoo heerlijk zingen</i>	} subjectief gezegde.
2. <i>ik.</i>	
1. <i>Nooit</i>	} compl. van omstandigheid van 2 met ontkenning.
2. <i>hoorde</i>	
3. <i>ik</i>	} hoofdw. van 't gez. onderwerp.
4. <i>het volkslied</i>	
5. <i>zoo heerlijk zingen.</i>	} compl. van tweeledig zak. obj. van 2. } prédicatief compl. van zake- lijk object van 2, waarin <i>zingen</i> hoofdw., <i>zoo heerlijk</i> compl. van hoedanigheid daar- van, en daarin <i>heerlijk</i> hoofd- woord, <i>zoo</i> compl. van trap daarvan.

Andere voorbeelden zijn : *Ik zag daar een paard bestaan ; Ik voelde den grond bewegen ; Ik deed haar roepen ; Ik liet de brug afbreken ;* waarin *een paard, den grond, haar, de brug*, niet slechts *zakelijke objecten* zijn van het *subject ik* ; maar, ten gevolge van de *objective* beteekenis der *in-*

finitiven, ook van het geheel onbepaald gelaten *subject*, dat *besloeg*, *bewoog*, *riep*, *afbrak*. In den ontleden zin is het volkslied een zakelijk object èn van *ik* èn van *dengenen*, die het zong.

6. De objectieve complementen van gesteldheid.

1. Uit een *complement van objectieve gesteldheid*, beteekend door een *objectief* deelwoord, en een daarbij genoemd, aangewezen of aangeduid voorwerp, dat, als *zakelijk object*, in de gesteldheid verkeert, die door het deelwoord wordt uitgedrukt, ontstaat een *zamengesteld complement van omstandigheid*, dat, in onderscheiding en tegenstelling van het *subjectief complement van toestand*, objectief complement van gesteldheid genoemd wordt (bl. 198).

VOORBEELD.

1. Haar meêgerekend, zijn	}	subjectief gezegde.
met ons zessen.		
2. wij	}	onderw. als subject.
...		objectief compl. van gesteldheid van 2, waarin Haar
1. Haar meêgerekend,	}	hoofdw., meêgerekend compl. van gesteldheid daarvan.
...		hoofdw. van 't gez.
2. zijn	}	onderwerp.
3. wij		prédicatief compl. van hoeveelheid van 2.
4. met ons zessen.	}	
...		

2. Meestal beteekent een *objectief complement van gesteldheid* een onderstelling. Het voorwerp, waarvan in die onderstelling iets gezegd wordt, staat dengenen, die de onderstelling uitspreekt, als *zakelijk object* voor den geest,

en wordt derhalve door hem ook als *zakelijk object* uitgesproken, als: *Dien jongen*, — of: *Hem*, — of: *Hen*, *meêgerekend*, *zijn wij met ons zessen* (bl. 198 en 199).

5. Door een *objectief complement van gesteldheid* wordt echter ook, in een *toeroep*, een bevel of aansporing uitgedrukt, als: *Dadelijk dien kwaden hond aan den ketting gelegd! Onmiddellijk hem naar huis gebracht! Op het oogenblik haar hier geroepen! Hen niet ontzien!* En zooals, in een *complement van objective gesteldheid*, het voorwerp, waarvan de *gesteldheid* wordt uitgedrukt, wel eens geheel *onbepaald* wordt gelaten (bl. 196); evenzoo is dit ook het geval in zulke *toeroepen*, als: *Dadelijk naar huis gegaan! Terstond naar den doctor gestuurd! Onmiddellijk teruggekomen!*

4. De *objective complementen van gesteldheid* worden ook wel eens op de wijs van *prédicative complementen* gezegd, als: *Dat was eerst den spijker op zijn kop geslagen; Dat was weér den bal misgeslagen.*

5. Het hoofdbestanddeel van een *objectief complement van gesteldheid* kan ook door een geheele zinsnêe beteekend worden, als: *Toegegeven*, wat gij daar zegt, *moet de zaak toch nog aan bedenking onderhevig blijven; Wat redbaar is, gered!*

7. De *objective complementen van tijd en van hoeveelheid.*

1. Een *objectief complement van tijd* is een complement, waarin een bepaalde tijd op de vraag *wanneer* door den genen, die het als *subject* uitspreekt, als *zakelijk object* wordt voorgesteld; een *objectief complement van hoeveelheid* is een complement, waardoor een lengte of duur van tijd, of een hoegrootheid van prijs, maat of gewigt, in

tegenoverstelling van een in den zin genoemd, aangewezen of aangeduid *subject*, als *zakelijk object* wordt voorgesteld, als: *De man gaat een nurtje wandelen*; — *Ik kan den geheelen dag niet ledig zijn*; — *Laat hem geen oogensblik alleen!*

VOORBEELD.

1. <i>Verleden Donderdag kostte tien stuivers het pond</i>	}	subjectief gezegde.
2. <i>de boter.</i>		onderw. als subject.
1. <i>Verleden Donderdag</i>	}	objectief compl. van tijd van 2, waarin <i>Donderdag</i> hoofdw., <i>verleden</i> attrib. van hoedanigheid daarvan.
2. <i>kostte</i>		hoofdw. van 't gez.
3. <i>de boter.</i>	}	onderwerp.
4. <i>tien stuivers</i>		objectief compl. van hoeveelheid van 2, waarin <i>stuivers</i> hoofdw., <i>tien</i> attrib. van hoeveelheid daarvan.
5. <i>het pond.</i>	}	objectief compl. van hoeveelheid van 2.

2. Wordt een *bepaalde* tijd op de vraag *wanneer* door een enkel of zamengesteld *bijwoord* uitgedrukt, als: *Gisteren was hij jarig*; Te gelegener tijd *zullen wij dat wel eens afdoen*, dan heeft men te doen met een *complement van omstandigheid*, niet met een *objectief complement van tijd*; een objectief complement van tijd toch is een *complement van zakelijk object*, hetwelk door geen *bijwoord* kan beteekend worden (bl. 173 en 174).

3. Door *wat*, *iets* en *iets of wat*, wordt in een objectief complement van hoeveelheid een *onbepaalde* hoeveel-

heid, als *zakelijk object*, aangeduid, als: *Hij is wat*, — of: iets, — of: iets of wat, *gegroeid*; *Wat heeft hij mij bedrogen!* Niets duidt zoo het gemis van hoeveelheid aan, als: *Hij is niets grooter geworden*.

4. Om dezelfde reden, waarom geen *objectief complement van tijd* door een enkel of zamengesteld *bijwoord* kan uitgedrukt worden, kan dit ook met geen *objectief complement van hoeveelheid* geschieden. Zoo is in den zin: *Dat koopt men voor een stuiver*, voor een stuiver geen objectief complement van hoeveelheid, maar een *complement van hoedanigheid*, beteekenende, hoe het door *dat* aangewezen voorwerp gekocht wordt. En zegt men: *Voor een stuiver koopt men zóóveel*, dan is *zóóveel* een *complement van zakelijk object*, evenals *twintig duizend gulden* in: *Voor dat huis gaf*, — of: *bood*, — of: *betaalde*, *hij twintig duizend gulden*.

Een objectief complement van hoeveelheid is wel een *complement van zakelijk object*, maar geen *passief object* van het *accident* (bl. 200). Vandaar is er wel een objectief complement van hoeveelheid in: *Dit is vijf gulden waard*; maar niet in: *Dit is de moeite waard*. En zegt men: *Dat is een gulden*, met den zin van: *Dat kost een gulden*; dan is *een gulden* ook een *objectief complement van hoeveelheid*, geen *prédictief complement van hoedanigheid*, zoals het zijn zou, wanneer door *dat* een muntstuk van dien naam werd aangewezen.

OEFFENINGEN.

1. Alles wel bezien, hebt gij gelijk.
2. Dit ter zijde gesteld, is het niet te duur.
3. Dit alles in aanmerking genomen, moogt gij uw gang gaan.

4. Hoeveel kost tien pond van zekere waar, het pond op tien stuivers gerekend?

5. Morgen uw boek meêgebracht!

6. Lekker is een vinger lang.

7. Sommige dieren leven slechts een enkelen dag.

8. Deze boom is wel twintig voet hoog.

9. Den eerste der volgende maand zullen wij de zaak stellig afdoen.

10. In mijn jeugd liep ik somtijds uren ver.

11. Dit laken is vijf kwart el breed.

12. Laatstleden Donderdag ben ik jarig geweest.

13. Dit pakje zal wel tien pond zwaar zijn.

14. Dit schilderij acht ik ongeveer acht honderd gulden waard.

15. Den geheelen dag heeft hij hier zitten te praten.

16. Wat heeft hij mij verveeld!

17. Laat hem maar wat wachten!

18. Reeds drie en twintig jaar woont hij vijf deuren van hier.

19. Hij is wel een hoofd gegroeid.

20. Die stad ligt zeker vijftien mijlen van zee.

21. Ik meende veertien dagen te mogen uitblijven.

22. Tien dagen na mijn verjaardag ben ik ziek geworden.

23. Den laatsten avond van zijn leven heeft hij mij laten roepen.

24. Het stof ligt wel een duim dik op den grond.

25. Ik mogt hem geen oogenblik alleen laten.

26. De onkosten beloopt vier en twintig gulden.

27. Een pond weegt duizend wigjes.

28. De vacantie niet meêgerekend, ben ik elken vrijdag den geheelen dag t' huis.

8. *De complementen van voorzetsels.*

1. Een complement van een *voorzetsel* wordt in de ontleding eenvoudig *bepaling van voorwerp* genoemd (bl. 201—203).

VOORBEELD.

1. <i>Het huis</i>	onderw. als object.
2. <i>is gekocht door onzen buurman den schoenmaker voor drie duizend gulden.</i>	} objectief gezegde.
1. <i>Het huis</i>	
2. <i>is gekocht</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>door onzen buurman den schoenmaker</i>	} compl. van 2, waarin <i>door</i> hoofdw., <i>onzen buurman den schoenmaker</i> bepaling van voorwerp daarvan, waarin <i>buurman</i> hoofdw., <i>onzen</i> attrib. van hoedanigheid daarvan, <i>den schoenmaker</i> attrib. van hoedanigheid van <i>onzen buurman</i> .
4. <i>voor drie duizend gulden.</i>	
2. Een *voorzetsel*, waardoor, in een complement, de *logische* betrekking van een *accident* of *adjunct* tot het *subject* of *object* daarvan beteekend wordt, zooals in:

Hij is bleek van kwaadheid ; Ik heb het aan hem geschreven ; Dit is voor mij gekocht ; Dat is nog door niemand gedaan , — is, met de daaraan toegevoegde bepaling van voorwerp, een complement van oorzaak , middel of doel , of ook van uitwetsel. of gevolg. Bij de ontleding is echter wel in acht te nemen, dat zulk een complement, naar de wijs van uitdrukking, veelal een complement van hoedanigheid is (bl. 203—209).

VOORBEELD.

1. <i>Tot algemeene verwondering sloeg uit drift met de vuist op de tafel</i>	}	subjectief gezegde.
2. <i>hij.</i>	}	<p>onderwerp als subject.
compl. van <i>uitwetsel</i> van 2, waarin <i>tot</i> hoofdw., <i>algemeene verwondering</i> bep. van voorwerp daarvan, waarin <i>verwondering</i> hoofdw., <i>algemeene</i> attrib. van hoedanigheid daarvan.</p>
1. <i>Tot algemeene verwondering</i>	}	<p>hoofdw. van 't gez.
onderwerp.</p>
2. <i>sloeg</i>	}	compl. van oorzaak van 2, bij wijze van compl. van hoedanigheid, waarin <i>uit</i> hoofdw., <i>drift</i> bep. van voorwerp daarvan.
3. <i>hij</i>	}	compl. van middel van 2, bij wijze van compl. van hoedanigheid, waarin <i>met</i> hoofdw., <i>de vuist</i> bep. van voorwerp daarvan.
4. <i>uit drift</i>	}	
5. <i>met de vuist</i>	}	

6. *op de tafel.*

compl. van gevolg van 2, bij wijze van compl. van hoedanigheid, waarin *op* hoofdw., *de tafel* bep. van voorwerp daarvan.

Hoe een complement dikwijls tweeërlei beteekenis kan hebben, één op zich zelf naar de wijs van uitdrukking, en een ander naar de bedoeling of den zin, die er door den spreker of schrijver aan gegeven wordt (bl. 208), blijkt onder anderen uit de *prédicative complementen van zakelijk object* bij gezegden, die uit een hulpwoord (bl. 135 en 136) en een *absoluut* bijvoeglijk naamwoord zijn zamengesteld als: *Die zaak is gemakkelijk* te begrijpen; *Die man blijft moeilijk* te verstaan; *Die weg is slecht* te rijden; welke complementen zeer wel een *doel* kunnen beteekenen (bl. 227 en 228).

5. Uit het voorzetsel *om* met een *bepaling van voorwerp*, door een *gerundium* beteekend, ontstaat een zeer bekend, meer zelfstandig *complement van doel* of *gevolg*, waarvan het gerundium, als *zegwoord*, weêr allerlei complementen en dus ook complementen van object, bij zich kan hebben, als: *Het volk tot ergernis, was alles, om de aanzienlijken meer ruimte te geven, met planken afgezet*. Maar het *complement van uitwerksel*: *Het volk tot ergernis*, is in dezen zin mede een meer zelfstandig bestanddeel, waarin *tot* het hoofdwoord, *ergernis* bepaling van voorwerp, en *het volk* complement van subjectief object is. Immers *het volk* is een *passief subject* in betrekking tot de *ergernis*, die het *lijdelijk* als *persoon* gewaarwordt; en daar de beteekenis van den zin is: *Alles was, om de aanzienlijken meer ruimte te geven met planken afgezet*, hetwelk het volk tot ergernis strekte, en zoo *het volk* met betrekking tot *hetwelk* subject en object is, en *hetwelk* het

accident met planken afzetten vervangt; zoo is het volk ook in den zin, zooals die oorspronkelijk luidt, subject en object van dat accident, en dus een *subjectief object*. Anders is het, voor ons logisch gevoel, bij de met *ten* of *ter* gevormde voorzetsels, als: *ten gevolge*, *ten gevalle*, *ten trots*, *ter eere*. Zij beteekenen hetzelfde, als om met een *gerundium*, zoodat *ter eere* hetzelfde is als *om te eeren*, en *ten trots* als *om te trotseren*. Hebben dus deze zamen-gestelde voorzetsels een complement vóór zich, als: Dat besluit *ten gevolge*, Hen *ten gevalle*, Hem *ter eere*, De waarheid *ten trots*, dan kunnen de door *gevolge*, *gevalle*, *eere* en *trots* benoemde voorwerpen niet, zooals boven met *ergernis* het geval was, in rekening gebragt worden, om den logischen toestand van de complementen: *dat besluit*, enz. te bepalen. Bij het ontleden van den zin: *Dat geschiedt den Koning ter eere*, is dan *den Koning ter eere* een complement van doel, waarvan *ter eere* hoofdwoord en *den Koning* bepaling van voorwerp is (bl. 209—211).

4. Een voorzetsel met een bepaling van voorwerp is een *complement van deel* of *bijzonderheid*, wanneer daardoor hetgeen men aan een voorwerp toekent of toeschrijft, tot een *deel* of *bijzonderheid* van dit voorwerp beperkt wordt, als: *Deze vrucht, zoo aangenaam van smaak, stijgt mij te zeer in prijs om er den gewonen voorraad van op te doen* (bl. 211 en 212).

5. Een *complement van oorzaak*, *middel*, *doel*, *uitwetsel* of *gevolg* kan ook door een geheele zinsneê beteekend worden, als: *Ik heb mijn tuin verkocht*, daar ik er toch geen gebruik meer van maken kon; *Hij heeft het overwonnen*, doordat hij geduld heeft; *Ik heb hem wel driemaal gewaarschuwd*, opdat hij het laten zou; *Hij is dood arm*, zoodat hij nu wel zal moeten werken.

OEFENINGEN.

1. Ik zeg het tot uw best.
2. Hij is dood moê van het spelen.
3. Hij denkt niet aan uitscheiden.
4. Voor dat huis zou ik gaarne tien duizend gulden geven hebben.
5. Mag ik zoo vrij zijn, u dat opstel eens ter beoordeeling aan te bieden?
6. Ik dacht te sterven van het lagchen.
7. Niets kan hem tot bedaren brengen.
8. Om dat in twijfel te trekken moet men wel bijna onzinnig zijn.
9. Met volhouden komt men niet verder.
10. Van uw voorbarigheid was wel niets anders te wachten.
11. Door wat toe te geven, zult gij meer vorderen.
12. Dat zal nog op gekheid uitkomen.
13. Hij doet het voor de grap.
14. Voor dat reisje heb ik aan die som genoeg.
15. Den brave tot aanmoediging wil ik hier nog het volgende bijvoegen.
16. Mij ten gevalle behoeft men het niet te laten.

HOOFDSTUK V.

DE COMPLEMENTEN VAN MODALITEIT, EN WAT BEHALVE DEZEN NOG TOT DE ONTLEDING VAN ENKELVOUDIGE ZINNEN KAN BEHOOREN.

1. Behalve de *zinwijzigende* complementen, waarover in het eerste hoofdstuk gesproken is, hebben wij nog een *zinwijzigend complement van gesteldheid*, dat afzonderlijk

nevens of midden tusschen een zin in gevoegd wordt als *complement van omstandigheid*, en uitgedrukt door het aanwijzend voornaamwoord *zoo* met een zinwijzigend bijwoord of een voornaamwoord, zooals door: *zoo ja, zoo neen, zoo mogelijk, zoo iemand, zoo iets, zoo één, zoo ergens, zoo immer, zoo ooit*, als: *Zoo ja, dan is het goed; Ik kom, zoo mogelijk, in deze week*. Men noemt deze bestanddeelen bij de ontleding *zinwijzigende complementen van gesteldheid*, bij wijze van complementen van omstandigheid voor de onderstellende wijs van spreken. Indien ze, als *zoo ja* en *zoo neen*, een zinwijzigend woord van bevestiging of ontkenning bevatten, dan moet deze modaliteit er bij uitgedrukt worden; *zoo ja* is dus een zoodanig zinwijzigend complement van gesteldheid met bevestiging; *zoo neen* is er een met ontkenning (bl. 213 en 214).

2. Het aanwijzend voornaamwoord *zoo* wordt ook in een complement gebezigd om een *trap* of *graad* (1) te beteekenen (bl. 215 en 216).

VOORBEELD.

1. <i>Dit water</i>	onderw. als subject.
2. <i>is zoo zuiver mogelijk.</i>	subjectief gezegde.
1. <i>Dit water</i>	} onderwerp, waarin <i>water</i>
hoofdw., <i>dit</i> attrib. van hoedanigheid daarvan.
2. <i>is</i>	
3. <i>zoo zuiver mogelijk.</i>	} prédicatief compl. van hoedanigheid van 2, waarin <i>zuiver</i>
hoofdw., <i>zoo</i> compl. van trap daarvan, <i>mogelijk</i> compl. van hoeveelheid van <i>zoo zuiver</i> .

(1) Zie boven, bl. 23.

Een *hooge* trap of graad wordt ook aangewezen door *zoo* vóór een met *nadruk* uitgesprokene benaming (bl. 216).

VOORBEELD.

1. <i>Hij</i>	onderw. als subject.
2. <i>is zoo</i> ziek.	subjectief gezegde.
1. <i>Hij</i>	onderwerp.
2. <i>is</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>zoo</i> ziek.	} prædicatief compl. van hoedanigheid, waarin ziek hoofdw., <i>zoo</i> compl. van trap daarvan.

De aan *zoo* toegevoegde benaming kan ook een hoeveelheid beteekenen, als: *Het is zoo* veel; en als men aan *zoo* het onbepaalde lidwoord toevoegt, dan kan dit *zoo een* of *zoo'n* vóór een benaming van voorwerp een *attribuut van hoeveelheid* vormen, als: *Hij heeft zoo'n* hoofdpijn.

Een bewonderenswaardigen, of ontzettenden, of op eenige andere wijze *treffenden* trap of graad duidt men aan door een uitroep er bij te voegen (bl. 216).

VOORBEELD.

1. <i>Het</i>	onderw. als subject.
2. <i>is, o!</i> <i>zoo ver!</i>	subjectief gezegde.
1. <i>Het</i>	onderwerp.
2. <i>is</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>o!</i> <i>zoo ver!</i>	} uitroep, bij wijze van prædicatief compl. van hoedanigheid, waarin <i>o!</i> zinnwijzigend compl., waardoor een hevige gemoedsbeweging wordt beteekend; <i>ver</i> hoofdw., <i>zoo</i> compl. van trap daarvan.

3. Om te beteekenen, dat er van iets met *bepaalde bijzonderheid in onderscheiding en tegenstelling van al het andere* wordt gesproken, bedient men zich van *zelf* (bl. 129). Wordt dit zinwijzigend woord onmiddellijk aan een woord toegevoegd, om de bepaalde bijzonderheid van den zin daarvan te beteekenen, dan maakt het daarmede een *logisch geheel* uit. Ontleedt men dus: *Ik zelf heb dat gezien*, dan is *Ik zelf onderwerp met uitdrukking van de bepaalde bijzonderheid, aan Ik te hechten*. Maar zegt men: *Die een kuil graaft voor een ander, valt er zelf in*, dan is het een *prédicatief complement*, dat de *bepaalde bijzonderheid* beteekent, waarmede het *accident valt* aan het onderwerp wordt toegeschreven.

Eenzoo wordt het gebezigd in den zin: *Ik heb wel lust om dat zelf te doen*, waarin het de *bepaalde bijzonderheid* beteekent, waarmede het als voorwerp voorgestelde *accident te doen* aan het onderwerp wordt toegeschreven.

Evenals *zelf* bezigt men *alleen*, maar om te beteekenen, dat er van iets met *bepaalde uitzondering van al het andere* wordt gesproken, als: *Ik alleen heb hem gezien; Ik heb wel lust om alleen de zaak te onderzoeken; Ik heb mij verwijderd om alleen de zaak te onderzoeken; Hij zal toch niet alleen gekomen zijn, om mij dat te herinneren?*

Een soortgelijke wijziging van den zin, als *zelf* en *alleen*, beteekent ook het zamengestelde bijwoord *voor mij* in den zin: *Ik voor mij heb er niet tegen*. Zoo, als *modale bepaling* gebezigd, zegt het zooveel als *voor mijn aandeel, voor mijn part*; het geeft dus in den als voorbeeld gebezigten zin te kennen, dat men over de zaak, waarvan de rede is, niet *alleen* te beslissen heeft, maar gaarne de meening van anderen wil laten gelden. Zegt men: *Voor mij, of: voor mijn part, mag men er meê doen, wat*

men wil; dan is voor mij, of voor mijn part, een complement van omstandigheid, dat ook door de zinsnede: *wat mij betreft*, of: *aangaat*, uitgedrukt kan worden.

4. De zin, die boven, bl. 14, aan ook gegeven is, rust hierop, dat door dit bijwoord in het algemeen een zekere overeenkomst wordt beteekend, zoodat het zooveel zegt als *evenzoo*, *eveneens*, *insgelijks*, *evenzeer*. Zoo wordt het gebezigd om te beteekenen, dat een volgende zin dezelfde strekking heeft als de naast voorgaande, als in deze regels van CATS:

- «Bewaert u oog, u mond, u beurs;
- »En hoeft u voor een vrouwenkeurs;
- »En milt u voor een mede-maet;
- »Die op de gladde wegen gaet;
- »Ook wacht u voor den dobbelsteen:
- »Want dit zijn kankers in het been!»

Denzelfden *logischen* zin heeft het, als men zegt: *Hij doet het ook; Doet gij het ook?* Verder wordt *ook*, volgens de algemeene beteekenis, die het bezit, gebezigd, om de overeenstemming van iets, dat plaats heeft, als het natuurlijk gevolg van iets anders, dat in de rede is, aan te wijzen, als: *Geen wonder, dat ik slaperig ben; ik heb ook den gehealen nacht geen oog togedaan.*

5. Om te beteekenen, dat er niet van een *subject* of een *object*, maar alleen van een *plaatshebbende omstandigheid* gesproken wordt, bezigt men een der *voornaamwoorden van onbepaald onderwerp*, en dat wel evenzeer in *stellingen*, als in *vragen* en *vragende uitroepingen*. Zegt men: *Welke dwaasheden worden er hier dagelijks begaan!* dan heeft men niet de *dwaasheden*, maar *het begaan daarvan op het oog* (bl. 127 en 128). In alle zinnen, welke twee onderwerpen hebben, een *onbepaald* of *onbestemd*, door het of er aangeduid, en een *bepaald*, wordt dus over

een *omstandigheid* gesproken, niet over het *bepaalde onderwerp*. Er is hier sneeuw gevallen beteekent volkomen hetzelfde als: *Het heeft hier gesneeuwd*. Het en er zijn dus, zoo gebezigd, *zinwijzigende* woorden. Het is het toonlooze dat, er het toonlooze daar. Het laatste heeft in *bepalingen van geheel onbepaald of onbestemd voorwerp* den zin van het eerste, als: *Ik ben er tegen*, = *Ik ben tegen het (dat)*. Evenzoo worden hier, daar, waar en ergens, tot aanduiding van zaken, als *bepalingen van geheel onbepaald of onbestemd voorwerp* gebezigd, als: *Hier is niets tegen*; *Daar lach ik om*; *Waar spreekt gij over?* *Het moet toch ergens uit blijken*; en met ontkenning: *Het is nergens uit gebleken* (bl. 119, 121 en 123). Opmerking verdient er in zinnen, waarin het als *bepaling van geheel onbepaald of onbestemd voorwerp* te kennen geeft, dat men over een zaak wil gaan spreken, die vervolgens, als *appositief* en wel *prédicatief attriboot van hoedanigheid*, genoemd wordt, als: *Hij begon er mee*, mij de reden af te vragen; *Ik streef er naar*, u te evenaren. Dikwijls is er, evenals daar, niets meer dan een *complement van omstandigheid*, als: *Toen hij daar gekomen was, bleef hij er eenige weken*. Zoo gebezigd, is het een *bijwoordelijk plaatselijk voornaamwoord*.

Het uit daar ontstane er moet wel onderscheiden worden van het *zelfstandig aanwijzend voornaamwoord* er, een verkorting van der, dat eigenlijk zooveel als de *genitiven* van *die* en *dat* beteekent. Geeft men bijv. op de vraag: *Waar is het water?* tot antwoord: *Er is in de karaf*; dan beteekent dit: Van dat *is in de karaf*, zoodat er, als *onderwerp van het gezegde*, de onbepaalde hoeveelheid water aanduidt, die in de karaf is. Maar dit er kan ook een bepaling zijn, als: *Ik heb drie broeders*; *één woont er in Amsterdam*, = één van die woont in Amsterdam

(bl. 126 en 127). Beide voornaamwoorden, dat uit *daar*, en dat uit *der*, ontstaan is, kunnen in een zelfden zin voorkomen.

VOORBEELD.

1. <i>Er</i>	}	onbepaald onderw. als subj.,
waardoor beteekend wordt,
dat men over een omstandig-
heid gaat spreken.
2. <i>loopen</i>		hoofdw. van 't gez.
3. <i>er zoo geen drie</i>	}	bepaald onderw. als subj., met
ontkenning, waarin <i>drie</i> hoofd-
woord, <i>er zoo</i> attrib. van hoe-
danigheid daarvan, en daarin <i>er</i>
hoofdw., <i>zoo</i> attrib. van hoe-
danigheid daarvan.
4. <i>daar (hier)</i> .		compl. van omstandigheid
van 2.

HOOFDSTUK VI.

ONTLEDING VAN ZAMENGEVATTE OF COMPLEXE ZINNEN,
WELKE GEEN ZIN, ALS DEEL VAN DEN ZIN, OF
ZINSNEDE, BEVATTEN (1).

I. *Die man is meer, of: minder, geleerd, dan verstandig.*

1. <i>Die man</i>	}	onderw. als subject.
2. <i>is</i>		hoofdw. van 't gez.
3. <i>meer, of: minder, ge-
leerd,</i>		prédicatief compl. van hoe-
danigheid van 2.

(1) ROORDA, bl. 173 en 221—225.

4. *dan verstandig.* compl. van verschil van trap.

II. *Men houdt Hendrik voor leezamer, dan Pieter.*

1. <i>Men</i>	onderw. als subject.
2. <i>houdt</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>Hendrik</i>	compl. van zakelijk obj. van 2.
4. <i>voor leezamer,</i>	{ compl. van objective gesteld-
heid van 2.
5. <i>dan Pieter.</i>	

III. *Hendrik is zoo groot, als Pieter.*

1. <i>Hendrik</i>	onderw. als subj.
2. <i>is</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>zoo groot,</i>	{ prédictatief compl. van hoeda-
nigheid van 2.
4. <i>als Pieter.</i>	

IV. *Voorspoed en tegenspoed wisselen elkander telkens af.*

1. <i>Voorspoed en tegenspoed</i>	{ zamengevat onderw. als sub-
ject, met eenvoudige verbind-
ding.
2. <i>wisselen af</i>	
3. <i>elkander</i>	{ compl. van zakelijk object
van 2.
4. <i>gedurig.</i>	

V. *Hij kan lezen noch schrijven.*

1. <i>Hij</i>	onderw. als subject.

2. *kan* hoofdw. van 't gez.
 3. *lezen noch schrijven.* } zamengevat prédictief compl.
 van zakelijk object van 2, met
 ontkennende verbinding.

Bij het bezigen van het *polysyndeton* of de *herhaling van het voegwoord*, om de betrekking van elk lid tot het volgende *uitdrukkelijk* (bl. 9) te beteekenen, als: *En om zijn moed, èn om zijn trouw, èn om zijn alles te bovengaande zelfopoffering; Hij spaarde noch tijd, noch moeite, noch kosten*; is de verbinding een *veelvoudige*, die met noch een *veelvoudige van ontkenningen*.

VI. *Dat noem ik geen wandelen, maar loopen.*

1. *Dat* compl. van zakelijk obj. van 2.
 2. *noem* hoofdw. van 't gez.
 3. *ik* onderw. als subject.
 4. *geen wandelen, maar loopen.* } zamengevat prédictief compl.
 van objective gesteldheid, met
 ontkenning en tegenstelling.

VII. *Gevoel en zinnelijkheid zijn eigenschappen van de dieren en van de menschen, maar niet van de planten.*

1. *Gevoel en zinnelijkheid* } zamengevat onderw. als subj.,
 met eenvoudige verbinding.
 2. *zijn* hoofdw. van 't gez.
 3. *eigenschappen* } hoofdw. van 't prédict. compl.
 van hoedanigheid van 2.
 4. *van de dieren en van de menschen, maar niet van de planten.* } zamengevat attrib. van hoedanigheid van 3, met eenvoudige verbinding en ontken-
 nende tegenstelling.

VIII. *Niet alleen uit besef van recht en plicht, maar ook uit eigenbelang heeft hij zoo gehandeld.*

1. <i>Niet alleen uit besef van recht en plicht, maar ook uit eigenbelang</i>	}	zamengevat compl. van oorzaak, bij wijze van compl. van hoedanigheid van 2, met eenvoudige verbinding en uitdrukkelijk gelijkstellende tegenstelling.
2. <i>heeft gehandeld</i>		hoofdw. van 't gez.
3. <i>hij</i>		onderw. als subject.
4. <i>zoo.</i>		compl. van hoedanigheid van 2.

De zin beteekent: *Niet uit besef van recht en plicht, met uitzondering van al het overige; in tegenstelling daarvan, evenzeer uit eigenbelang heeft hij zoo gehandeld.*

IX. *Zoowel uit eigenbelang, als uit besef van recht en plicht heeft hij dus gehandeld.*

1. <i>Zoowel uit eigenbelang, als uit besef van recht en plicht</i>	}	zamengevat compl. van oorzaak, bij wijze van compl. van hoedanigheid van 2, met bevestigende gelijkstelling.
2. <i>heeft gehandeld</i>		hoofdw. van 't gez.
3. <i>hij</i>		onderw. als subject.
4. <i>dus.</i>		compl. van hoedanigheid van 2.

Daar zoo den trap aanwijst van de bevestiging, die door wel wordt aangeduid, beteekent de zin: *Uit eigenbelang heeft hij in denzelfden trap stellig dus gehandeld, als hij uit besef van recht en plicht gedaan heeft.*

X. *Planten hebben geen gevoel noch zinnelijk bewustzijn, zooals (gelijk) dieren en menschen.*

1. <i>Geen gevoel noch zinnelijk bewustzijn</i>	}	zamengevat compl. van zakelijk obj., met ontkenning en ontkenkende verbinding.
hoofdw. van 't gez.
2. <i>hebben</i>		
3. <i>planten, zooals (gelijk) dieren en menschen.</i>	}	zamengevat onderw. als subject, met vergelijking en eenvoudige verbinding.

XI. *Uw broeder of uw zuster zal u òf moeite òf geld kosten.*

1. <i>Uw broeder of uw zuster</i>	}	zamengevat problematisch onderw. als subject (bl. 132).
zamengesteld hoofdw. van 't gez., waarin <i>kosten</i> prædicatief compl. van zakelijk obj. van <i>zal</i> .
2. <i>zal kosten</i>		
3. <i>u</i>	}	compl. van subjectief obj. van 2.
zamengevat problematisch compl. van zakelijk obj. van 2, met veelvoudige verbinding.
4. <i>òf moeite òf geld.</i>		

XII. *Niemand moet allen en in alles willen behagen.*

1. <i>Niemand</i>	}	onderw. als subject, met ontkenning.
hoofdw. van 't gez.
2. <i>moet</i>		
3. <i>allen en in alles</i>	}	zamengevat compl. van 5, met eenvoudige verbinding, waarin <i>allen</i> compl. van subjectief

3. <i>allen en in alles</i>	}	obj., en <i>in alles</i> compl. van trap, bij wijze van compl. van hoedanigheid.
4. <i>willen</i>	}	prédicatief compl. van zake-lijk object van 2.
5. <i>behagen.</i>	}	prédicatief compl. van zake-lijk object van 4.

XIII. *Zijn ouders, zijn geheele familie, was hij tot last.*

1. <i>Zijn ouders, zijn geheele familie,</i>	}	zamengevat compl. van subjectief obj. van 2, met nevenstelling.
2. <i>was</i>		hoofdw. van 't gez.
3. <i>hij</i>		onderw. als subject.
4. <i>tot last.</i>	}	compl. van gevolg, bij wijze van compl. van hoedanigheid van 2.

Geeft men aan *zijn geheele familie* den *klemtoon*, dan wordt er met *vergrooting* gesproken; en bezigt men, om die vergrooting te beteekenen, het redewoord *zelfs*, dan is die vergrooting *uidrukkelijk*; *ja zelfs* geeft een *bevestigende uidrukkelijke vergrooting* te kennen.

XIV. *De dieren en de menschen hebben gevoel en zinnelijkheid, de planten niet.*

1. <i>Gevoel en zinnelijkheid</i>	}	zamengevat compl. van zake-lijk obj. van 2, met eenvoudige verbinding.
2. <i>hebben</i>		hoofdw. van 't gez.
3. <i>de dieren en de menschen, de planten niet.</i>	}	zamengevat onderw. als subject, met eenvoudige verbinding en ontkennde nevenstelling.

XV. *Hij is alles behalve wijs.*

1. <i>Hij</i>	onderw. als subject.
2. <i>is</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>alles behalve wijs.</i>	{ zamengevat prédicatief compl.
van hoedanigheid van 2, met
afzondering van een bijzondere
hoedanigheid van de algemeene,
door <i>alles</i> beteekend.

In den zin: *Dagelijks komt hij bij mij behalve zondags*, heeft men een zamengevat complement van omstandigheid met afzondering van een bijzondere omstandigheid van de algemeene, door *dagelijks* beteekend. Zoo kan men met *behalve*, als *voegwoord*, een zamengevat complement van *subjectief* en van *zakelijk* object hebben, waarin een enkel of meer dan een enkel voorwerp van het algemeene object wordt afgezonderd, als: *Ik vertrouw het allen, behalve hem; Ik zag ze allen, behalve hem* (bl. 199 en 200).

XVI. *Hij is blijder dan ooit.*

1. <i>Hij</i>	onderw. als subject.
2. <i>is</i>	hoofdw. van 't gez.
3. <i>blijder</i>	{ prédicatief compl. van hoeda-
nigheid van 2.
4. <i>dan ooit.</i>	compl. van verschil van trap.

De blijdschap van den tijd, door het hoofdwoord van het gezegde aangeduid, wordt vergeleken met de blijdschap van den tijd, door *ooit* beteekend. De laatste blijdschap is de maat, waardoor de hoeveelheid of de trap van de eerste wordt bepaald.

Uit de gegevene voorbeelden blijkt, dat men bij de ontleding de zamengevatte bestanddeelen bijeen moet houden. Waar dit niet wel mogelijk is, zal men het best doen lid voor lid te ontleden.

VOORBEELD.

1. <i>De plant</i>	{ onderw. van het eerste lid als subject.
2. <i>heeft</i>	{ hoofdw. van 't subject. gez., gemeen aan beide leden.
3. <i>geen gevoel noch zinnelijk bewustzijn,</i>	{ compl. van zak. object van 2, met ontkenning en ontkennen- de verbinding.
4. <i>maar</i>	{ redewoord, waardoor betee- kend wordt, dat het tweede lid aan het eerste tegengesteld wordt.
5. <i>het dier en de mensch wel.</i>	{ zamengevat onderwerp van het tweede lid als subject, met eenvoudige verbinding en be- vestiging.

OEFENINGEN.

1. Schat gij Pieter grooter, dan Jan?
2. Ik schat Pieter evenzoo groot, als Jan.
3. Geeft gij het Hendrik liever, dan Pieter?
4. Ik gun het Hendrik even gaarne, als Pieter.
5. Werken en bidden moeten steeds zamengaan.
6. Er is hier vrij wat te schrijven en te wrijven.
7. Menschelijk is het te dwalen, maar onvergeeflijk in zijn dwaling te volharden.
8. Vader en zoon bedienden zich van hetzelfde voorwendsel om t'huis te blijven.
9. Het ontwerp is heel aardig, maar de uitvoering hoogst gebrekkig.
10. Allen waren naar de kerk gegaan, uitgezonderd ik alleen (bl. 199 en 200).

11. De vader denkt er ernstig over, maar de zoon niet.
12. Er zijn er hier reeds drie of vier geplaatst.
13. Er zijn er zoo vijf of zes op de markt te koop geweest.
14. Weet gij ook nergens van, zooals uw broeder?
15. 't Was ernstig gemeend, en werd dus streng vast gehouden.

16. Is het huis ingestort of omvergehaald? (1)

17. Over dit punt wordt nog al getwist, ja zelfs gestreden.

18. Men zal hun niet ligt rekenschap van hun doen en laten vragen.

19. Rijken en armen, aanzienlijken en geringen, allen geven hem bewijzen van achting en liefde.

20. Een jong mensch, zonder ouders en zonder middelen, heeft zich onlangs voor deze betrekking aangemeld.

21. 't Is nu geen tijd van slapen, van geeuwen en van gapen.

22. Een huis, zoo hecht en sterk, moet gij niet laten loopen.

23. Met onwillige honden is het slecht hazen vangen, en met onwillige paarden slecht ploegen.

24. De man, gerucht op straat hoorende, kleepte zich aan, en liep de deur uit.

25. Door dezen gedwardsboomd, en door genen teleurgesteld, liet hij het plan varen.

26. De vogel is levend gevangen, maar lag weldra dood in de kooi.

27. Hij ligt met de koorts te bed, en is hard ziek.

28. Vroeger was hij zijn beschermer en weldoener.

29. Hij is schatrijk, en wordt toch algemeen voor arm gehouden.

(1) Men merke op, dat bij *zamengevalte* gezegden het *onderwerp* met betrekking tot het eene lid *anders* kan worden voorgesteld, dan met betrekking tot de andere leden.

30. Het koren is duur , en kan nog wel duurder worden.
31. Heet het kind Jan of Pieter?
32. Wordt dat spelen of leeren genoemd?
33. Het is wel te betreuren , maar was toch te voorzien.
34. Wij hebben er met ons zessen vier of vijf gulden voor over.
35. Het pakje is hem gisteren of eergisteren toegezonden.
36. Het ontbreekt hem èn aan krachten èn aan moed.
37. Deze bloem sluit zich 's avonds , en opent zich 's morgens.
38. Denkelijk vertrekt hij morgen of overmorgen.
39. Wanneer komt het u het best gelegen , 's morgens of 's avonds?
40. Hier noch elders lacht men er om.
41. Hij komt heden wel in de stad , maar gaat dadelijk weêr naar buiten.
42. Zijt gij er voor of tegen?
43. Is hij weêr aan 't rijden en rossen?
44. Laat het huis niet afbreken , maar herstellen!
45. Ik wil zelf gaarne gehoorzamen , maar ook gehoorzaamd worden.
46. Leer dan toch eens hooren , zien en zwijgen!
47. Hij zal er ontwijfelbaar berouw van hebben en er wel van terugkomen.
48. Zulk een gedrag kan onmogelijk goedgekeurd of verschoond worden.
49. Ik zou dit niet gaarne gezegd of gedaan hebben.
50. Het komt mij noch hem zoo voor.
51. Ik ben mij geen kwaad bewust , zooals gij.
52. Wilt gij thee of koffij hebben?
53. Hij besloot zijn reis te staken en bij ons te blijven.
54. Die leerling is waardig bekroond en bevorderd te worden.

55. Die weg is slecht te rijden, maar toch niet gevaarlijk.
56. Hij is altijd bereid iedereen te ondersteunen en te helpen.
57. Zoudt gij kunnen besluiten mij dit verzoek in te willigen, of niet?
58. Bij mijn aankomst vond ik mijn vriend reeds dood en begraven.
59. Hij drinkt de thee altijd koud en zonder melk.
60. Hij rekt zich rijk, en telt zich arm.
61. Maak hem maar soldaat of matroos!
62. Hoort gij hem wel weér razen en tieren?
63. Ik heb geld te ontvangen, maar ook te betalen.
64. Ziet gij daar die vrouw en dat kind wel loopen?
65. Zes dagen zult gij arbeiden en al uw werk doen!
66. De jaren van het kind in aanmerking genomen, zijn de vorderingen snel en buitengewoon te noemen.
67. Komt gij Vrijdag of Zaterdag bij mij eten?
68. Hij is nog maar twee of drie jaar in betrekking geweest.
69. Naar mijn schatting kan hij nog maar vijf of zes mijlen ver zijn.
70. 't Is krap twee el, en zou een rijksdaalder kosten!
71. Hij is er niet slechts den geheelen dag, maar ook den geheelen avond naar van geweest.
72. Zoowel door u, als door uw broeder, is veel onheil gesticht.
73. Wat heeft hij er aan, het mij en u zoo moeilijk te maken?
74. Door ijver en spaarzaamheid kunt gij er rijk worden.
75. Met overleg en geduld zult gij er wel komen.
76. Kundigheden te bezitten wordt den jongeling tot lof, tot roem gerekend.

77. Hij is er op uit òf mij, òf u, òf ons beiden, in den nek te zien.

78. Ik wil nog wel wat blijven, maar niet lang.

79. Ieder heeft daar den toegang, mits op zijn tijd komende en voor zijn plaats betalende.

80. Uw broeder of uw zuster, één van beiden zeker, heeft het gezegd.

HOOFDSTUK VII.

ONTLEDING VAN ZAMENGESTELDE ZINNEN (1).

I. *Dat elke lotsverwisseling doorgaans die uitwerking heeft, dat weinigen daarbij blijven, wat zij vroeger waren, behoeft geen betoog.*

1. <i>Dat elke lotsverwisseling doorgaans die uitwerking heeft,</i>	}	hoofdbestanddeel van het onderw. als subject.
2. <i>dat weinigen daarbij blijven,</i>		hoofdbestanddeel van het attrib. van hoedanigheid van 't compl. van zak. obj. in 1.
3. <i>wat zij vroeger waren,</i>	}	prédictatief compl. van hoedanigheid van 2.
4. <i>behoeft geen betoog.</i>		gezegde met ontkenning.

II. *Die mij bewijzen kan, of deze verklaring waar is, of niet, zal ik altijd dankbaar zijn.*

1. <i>Die mij bewijzen kan,</i>	}	hoofdbestanddeel van het complem. van subjectief object van 3.

(1) ROORDA, bl. 217—221 en 225—231.

2. of deze verklaring waar is, of niet,	} zamengev. problematisch com-
plem. van zakelijk obj. van 1.
hoofdbestanddeel van 't gez.
onderw. als subject.
3. zal altijd dankbaar zijn	
4. ik.	

III. Die zeggen wil, hoe het met deze zaak gelegen is, beweert ik, zal door mijn vriend ruim beloond worden.

1. Ik	} onderw. als subject.
hoofdw. van 't gez.
compl. van zakelijk object
van 2, waarin die zeggen wil
hoofdbestanddeel van het onderw.
als object; hoe het met deze zaak
gelegen is compl. van zakelijk obj.
daarvan; zal door mijn vriend
ruim beloond worden gezegde.
2. beweert,	
3. die zeggen wil, hoe het met deze zaak gelegen is, zal door mijn vriend ruim beloond worden.	

IV. De reden, dat hij voor de hem aangeboden betrekking bedankt heeft, moet zijn, dat hij niet heeft kunnen besluiten een werkkring te aanvaarden, die noodzaakt te arbeiden; dat het kraakt, zonder dat er eenige tijd tot uitspanning overblijft; zoodat hij te zorgen heeft, dat hij langs een anderen weg zijn levensonderhoud kan vinden.

1. De reden,	} hoofdw. van 't onderw. als
subject.
2. dat hij voor de hem aangeboden betrekking bedankt heeft,	
3. moet zijn,	} hoofdbestanddeel van het gezegde,
waarin moet zinnig werkwoord
voor de apodictische wijze van spreken.

4. *dat hij niet besluiten kan een werkkring te aanvaarden,* } hoofdbestanddeel van het prædicatief compl. van hoedanigheid van 3, met ontkenning.
5. *die noodzaak te arbeiden,* } hoofdbestanddeel van het attrib. van hoedanigheid van *een werkkring* in 4.
6. *dat het kraakt,* } compl. van zakelijk object, als compl. van gevolg van 5 (bl. 227 en 228).
7. *zonder dat er eenige tijd tot uitspanning overblijft;* } compl. van omstandigheid van 5 met 6.
8. *zoodat hij te zorgen heeft,* } compl. van gevolg van 2.
9. *dat hij langs een anderenweg zijn levensonderhoud kan vinden.* } compl. van zakelijk object. als compl. van doel van 8 (bl. 227 en 228.)

V. *Dewijl gij het mij zoo vriendelijk vraagt, zal ik het u doen weten, zoodra het beslist is.*

1. *Dewijl gij het mij zoo vriendelijk vraagt,* } compl. van oorzaak van 2.
2. *zal het u doen weten* } hoofdbestanddeel van 't gez. onderw. als subject.
3. *ik,* }
4. *zoodra het beslist is.* } compl. van omstandigheid van 2.

Bij de ontleding van *hypothetische* zinnen (bl. 11—14) moet worden opgegeven, of de onderstelling *eenvoudig* of *willekeurig*, en wel *indicatief* of *cogitatief* is; ook moet het aangewezen worden, indien de onderstelling *concessief* of *comparatief* is (bl. 26 en 27, 43 en 44).

VI. *Was uw broeder niet ongesteld, ik geloof, hij zou zeker gekomen zijn.*

1. <i>Was uw broeder niet ongesteld,</i>	}	eenvoudig onderstellend cogitatief compl. van omstandigheid met ontkenning van 4.
2. <i>ik</i>		onderw. als subject.
3. <i>geloof,</i>		hoofdw. van 't gez.
4. <i>hij zou zeker gekomen zijn.</i>	}	compl. van zakelijk obj. van 3, met verzekering.

VII. *Zij behandelt het meisje, als ware het haar eigen kind.*

1. <i>Zij</i>		onderw. als subject.
2. <i>behandelt het meisje,</i>		hoofdbestanddeel van 't gez.
3. <i>als ware het haar eigen kind.</i>	}	willekeurig onderstellend cogitatief, en wel comparatief compl. van omstandigheid van 2.

VIII. *Al zweert hij er op, ik zal hem niet gelooven.*

1. <i>Al zweert hij er op,</i>	}	eenvoudig onderstellend indicatief, en wel concessief compl. van omstandigheid van 3.
2. <i>ik</i>		onderw. als subject.
3. <i>zal hem niet gelooven.</i>	}	hoofdbestanddeel van 't gez., met ontkenning.

IX. *Indien dat zoo bevonden mogt worden, zou hij gelijk hebben.*

1. <i>Indien dat zoo bevonden mogt worden,</i>	}	willekeurig onderstellend cogitatief compl. van omstandigheid van 2.

2. *zou gelijk hebben* ... hoofdbestanddeel van 't gez.
 3. *hij*. ... onderw. als subj.

Om te beteekenen, dat de hoofdzin het natuurlijk gevolg inhoudt van de onderstelling, bezigt men *ook* (1); het omgekeerde, dat de hoofdzin het natuurlijk gevolg van de onderstelling niet inhoudt, wordt door *nog*, *nogtans* (nog dan), *toch*, *echter*, *evenwel*, *niettemin*, *desnietlegendaande*, *desniettemin*, enz. beteekend. Het eene en andere moet bij de ontleding aangewezen worden.

X. *Indien het metaal is, kan het ook gesmolten worden.*

1. <i>Indien het metaal is,</i>	}	eenvoudig onderstellend indicatief compl. van omstandigheid van 2.
2. <i>kan ook gesmolten worden</i>		hoofdbestanddeel van het gezegde, waarin <i>ook</i> aanduidt, dat het 't natuurlijk gevolg van 1 inhoudt.
3. <i>het.</i>		onderw. als subject.

XI. *Al is de gave klein,
 Nog is er veel geschonken.*

1. <i>Al is de gave klein,</i>	}	eenvoudig onderstellend indicatief en wel concessief complement van omstandigheid van 2.
2. <i>Nog is geschonken</i>		hoofdbestanddeel van het gezegde, waarin <i>nog</i> aanduidt, dat het 't natuurlijk gevolg van 1 niet inhoudt.

(1) Zie boven, bl. 54.

3. *er*

onbepaald onderwerpalsobject,
 waardoor beteekend wordt, dat
 er over een omstandigheid
 wordt gesproken.

4. *veel*.

bepaald onderwerp als object.

Eigenaardig is de zamenstelling van zinnen als deze: *Zij moeten hun best doen, of anderen zullen hun de baas worden; Wat let me, of ik jaag je dadelijk weg?* Ze bestaan uit twee stellingen, die door het problematische of verbonden worden, om te beteekenen, dat de voorstelling tusschen beiden weifelt. Eén van beiden moet men zich dus voorstellen. Het voegwoord *of* geeft aan de laatste stelling den zin van een *onderstelling*, en wel, — door de weifelende tegenstelling tusschen de beide stellingen, — van een *ontkennende onderstelling*. De beteekenis van de als voorbeelden opgegeven zinnen is: *Zij moeten hun best doen, indien anderen hun de baas niet zullen worden; Wat let me, indien ik je niet dadelijk wegjaag?*

Zinnen, waarin *of* eveneens de beteekenis heeft van *zoo niet, indien niet*, zijn ook die oorspronkelijk *hypothetisch* waren, maar nu slechts uit een *hoofdbestanddeel* en een *voegwoordelijke zinsnede*, tot *complement* van dat hoofdbestanddeel, bestaan, als: *Het scheelde weinig, of hij was ongelukkig geworden; Het duurde niet lang, of hij kwam; Er was niemand, of hij zag den dag, dat hij komen zou, met blijdschap te gemoet; Naauwelijks (niet zoodra) zag hij het in, of hij bekende schuld; Er gaat geen dag om, of zij komen mij bezoeken.*

XII. *Den man, dien gij mij zegt uw besten vriend te zijn, heb ik meer ontmoet.*

1. *Den man,*

{ compl. van subjectief obj.
 { van 3.

2. <i>dien gij mij zegt uw besten vriend te zijn,</i>	}	attrib. van hoedanigheid van 1, waarin <i>dien</i> compl. van zakelijk obj. van <i>zegt</i> , <i>gij</i> onderw. als subj., <i>mij</i> compl. van subjectief obj. van <i>zegt</i> , <i>uw besten vriend te zijn</i> prédictatief compl. van objective gesteldheid van <i>zegt</i> , en daarin <i>te zijn</i> hoofdw., <i>uw besten vriend</i> prédictatief compl. van hoedanigheid daarvan.
3. <i>heb ontmoet</i>	}	hoofdw. van 't gez.
4. <i>meer</i>	{	compl. van omstandigheid van 3.
5. <i>ik.</i>	}	onderw. als subject.

OEFENINGEN.

1. Alwat ter wereld leeft, is sterflijk.
2. Wanneer hij komen, en waar hij logeren zal, is niet te bepalen (1).
3. Het is een onbetwistbare waarheid, dat het bedrog zijn meester loont.
4. Wat gij mij daar hebt medegedeeld, geeft nog al stof tot nadenken.
5. Dat hoogmoed voor den val komt, wordt door menig voorbeeld bewezen.
6. Of hij zich met die zaak heeft ingelaten, wordt niet gemeld.
7. Die zich dwaas aanstelt, wordt gewoonlijk uitgelagchen.
8. Die de deugd versmaadt, is diep gezonken.

(1) Deze zin heeft een *zamengeval* onderwerp.

9. Die het leven regt waardeert , zal zich niet roekeloos in gevaar begeven.

10. Die alles koopt , wat zijn gerief is,
Moet verkoopen , wat hem lief is.

11. Of hij wel gereed zal zijn , zou ik niet durven verzekeren.

12. 't Mag waar zijn , dat hij zegt er niets van te weten ; maar ik kan het naauwelijks gelooven (1).

13. Ik zou wel denken , dat het hem ernst is , hier te komen.

14. Welligt vraagt hij , of het niet verkieslijker is , dat hij te huis blijft.

15. Die niet zwijgen kan , zal men niet ligt geheimen toevertrouwen.

16. Schuw de ondeugd , zoo gij wilt , dat zij u schuwen zal.

17. Ik vond hem veel beter gestemd , dan ik mij voorgesteld had (2).

18. Ik meende , dat ik haar hoorde zingen.

19. Laat hem daar niet langer blijven , dan noodig is.

20. Hij is niet , die hij schijnt.

21. Elders is hij geworden , wat hij hier niet zou geworden zijn.

22. Als is de leugen nog zoo snel ,
De waarheid achterhaalt ze wel.

23. Het puntje van een gaauwe pen
Is 't felste wapen , dat ik ken.

24. 't Geluk is wankelbaar ; wel hem , die , wijs beraden ,
Zorgvuldiglijk zich wacht van andren te versmaden!

(1) Deze volzin bestaat uit twee stellingen , die door *maar* met elkander in betrekking gebragt zijn.

(2) In dezen zin bestaat het *complement van trap* uit een geheele zinsnede.

25. Ach, 't is een bitter mensch, die met een wrang gemoed
Een haastig oordeel schrijft, en dat met enkel bloed!
26. De tijding, dat hij in zijn onderneming geslaagd is,
verblijdt mij zeer.
27. Indien gij wilt regt mild en regt regtvaardig zijn,
Geef aan den arme 't uw, geef aan den rijke 't zijn!
28. Het paard, dat gij onlangs gekocht hebt, schoon
vlug en sterk, zou mij zooveel geld niet waard zijn.
29. Morgen of overmorgen zal hij, naar ik gis, niet
te spreken zijn.
30. Zonder dat hij een woord sprak, zette hij zijn hoed
op en liep weg.
31. 't Is al (1), naar gij wilt.
32. Ik heb niets op u aan te merken, behalve dat gij
te laat komt.
33. Wij moeten die zaak maar laten rusten, terwijl hij
hier is.
34. Wacht er toch mede, tot hij komt!
35. Sedert gij hier geweest zijt, heb ik, noch iemand
van mijn huisgenooten, een stap buiten de deur gedaan.
36. Hij is al weêr uit, in plaats dat hij werken zou.
37. Wik toch, alvorens gij waagt!
38. 't Is zoo dom, als het dwaas is.
39. Vermits ik niets naders van zijn ongesteldheid ver-
nomen heb, zal hij vermoedelijk wel hersteld zijn.
40. Dewijl het hier de plaats niet is om te schertsen,
verzoek ik u ernstig en aandachtig te zijn.
41. Hij was regt blij, dat hij er zoo goed afgekomen was.
42. Weest altijd beraden, opdat uw werk u wel mag
gelukken.

(1) *Al* is een *complement van trap of graad* met den zin van *geheel*.

43. Hij is zoo stil weggegaan, dat niemand er iets van gemerkt heeft.

44. Hij is iemand van die bekwaamheid, dat men hem de zaak gerust kan toevertrouwen.

45. Die jongen leest, dat het een lust is het te hooren.

46. Heb ik u niet sedert lang aangespoord, dat gij wat fjeriger zoudt zijn?

47. Dat is even goed, als dat gij zeidet: ik bemoei mij er niet mede (1).

48. Al is hij nog zoo boos, ik geef er niet om.

49. Ik weet niet, of hij ziek is; maar wel, dat hij in lang niet uitgeweest is.

50. Dat praatje, hoe leugenachtig ook, brengt velen, die het hoorden, in beweging.

51. Gij kunt uitgaan, zooveel gij wilt, mits niet te laat uitblijvende.

52. Ik hoop hartelijk, dat hij gelukkig mag slagen.

53. Men moet zorgen, dat alles op zijn tijd kan geschieden.

54. Ik hoop waarlijk, dat hij wijs genoeg is om er niets van te zeggen.

55. Hij zorgt altijd wel, dat hij er bij is.

56. Het is later, dan ik dacht; maar niet zoo laat, als gij zegt.

57. Dit is een raad, die (2) ik hoop, dat door u in acht genomen zal worden.

58. Hij huurde een knecht, dien ik vooruit wist, dat bij niets zou kunnen toevertrouwen.

(1) De geheele zin: *ik bemoei mij er niet mede*, is een compl. van *zeidet*.

(2) In dezen en eenige volgende zinnen behoort het *betrekkelijk voornaamwoord*, waarmede de *relative* zinsnede aanvangt, of als *onderwerp*, of als *bepaling*, tot de *voegwoordelijke* zinsnede, die met het lidwoord *dat* aanvangt.

59. Hij heeft een zoon, die ik niet weet, of het wel ver zal brengen.

60. Het werktuig, waarvan ik vermoed, dat gij de maker zijt, voldoet mij wel.

61. Dit is de pen, waarmeê ik verlang, dat gij den brief zult overschrijven.

62. Dit is een boek, waarin ik denk, dat gij een en ander over het door u te behandelen onderwerp zult vinden.

63. Wat hij voorzien kon noodig te hebben, heeft hij ingepakt.

64. De voordeelen, die gij waant daardoor deelachtig te zullen worden, zijn zoo groot niet, als gij u voorstelt.

65. Och, of hij besepte, dat zulk een gedrag de rampzaligste gevolgen na zich moet slepen!

66. Ach, dat ik nimmer zoo dwaas geweest was, om mij in zoo groot gevaar te begeven!

67. Hoe onkundiger iemand is, des te onbeschaamder is hij (1).

68. Zoo geleerd als hij is, zoo bescheiden is hij ook (1).

69. Zijn schoone woorden hoog te roemen, wel schrijven heeft ook zijn bescheid.

70. De fraaije letteren zijn bloemen,

Die met goê reden staan (2) te noemen

Een zwiigende welsprekendheid.

71. Al heeft hij er al zijn tijd aan besteed, desniettemin moet hij het verbroddeld hebben.

(1) In deze zinnen, waarvan de eerste een *vergelijking van verschil van trap*, de tweede een *vergelijking van gelijkheid van trap* is, gaat het *complement van trap* voorop.

(2) *Staan* heeft hier een figuurlijke of oneigentlijke beteekenis, als in: *Hij staat hoog bij mij aangeschreven*; *met goê reden* is een complement van hoedanigheid; *te noemen een zwiigende welsprekendheid* een prædicatief complement van hoedanigheid van *staan*.

72. Was hij wijzer geweest, hij zou zeker een andere keus gedaan hebben.

HOOFDSTUK VIII.

ONTLEDING VAN ZAMENGEVATTE OF COMPLEXE ZINNEN, WELKE ZINNEN, ALS DEELEN VAN DEN ZIN, OF ZINSNEDEN, BEVATTEN.

Bij de behandeling van de *zamengestelde* zinnen is het gebleken, dat ook door een zin, als *deel* van den zin, of *zinsnede*, een onderwerp, attribuut of complement kan uitgedrukt worden. Van zelf volgt daaruit, dat er ook *complexe* zinnen kunnen bestaan, waarin het onderwerp, of eenig attribuut, of complement, door twee of meer *zamengevatte* zinsneden kan worden uitgedrukt. Zoo kan een *onderwerp* van een zelve gezegde uit twee of meer zinsneden bestaan, als: *Wie op aarde zijn pligt vervult, en voor den broeder doet, wat in zijn vermogen is; wie zich door boosheid, noch onverschilligheid van den regten weg laat afbrengen, maar zijn bestemming altijd standvastig in het oog houdt: kan met opgeruimdheid en zielerust op de afgelegde baan terugzien en met kalmte den dood verwachten.* Zoo kan een *attribuut* van *hoedanigheid* door twee of meer zinsneden worden uitgedrukt, als: *De vrienden van onze jeugd, die wij zoo hartelijk beminden, en die wij zoo gaarne in ons midden zagen: zijn ons reeds door den dood ontvallen.* Evenzoo een *complement* van zakelijk object, als: *Te weten, dat onze blijdschap ook anderen verheugt; dat onze angst ook andere harten doet beven; dat ons lijden ook andere oogen vochtig maakt: is streelend voor het gevoel.* Bij de ontleding van

zulke zinnen heeft men denzelfden weg in te slaan, die aangewezen is voor de ontleding van de zamengevatte zinnen, welke geen zin, als *deel* van den zin, of *zinsnede*, bevatten.

VOORBEELDEN.

I. *Het vak, dat wij beoefenen, en waarvan wij de gronden aan anderen mededeelen, moeten wij trachten volkomen meester te zijn.*

1. <i>Het vak,</i> 2. <i>dat wij beoefenen, en waarvan wij de gronden aan anderen mededeelen,</i> 3. <i>moeten trachten volkomen meester te zijn</i> 4. <i>wij.</i>	}	compl. van zakelijk obj. van <i>meester te zijn</i> in 3. zamengevat attrib. van <i>hoedanigheid</i> van 1, met eenvoudige verbinding. hoofdbestanddeel van het gez. onderw. als subject.

II. *Hebt gij met onregtschapenen te doen: stelt naast hen den eenvoudigen en edelen regtschapene, als het voorwerp van uw achting; toont hun en de wereld, dat een liefderijk, gevoelvol en aan de deugd gehoorzaam gemoed alleen uw liefde kan verwerven.*

1. <i>Hebt gij met onregtschapenen te doen:</i> 2. <i>stelt naast hen den eenvoudigen en edelen regtschapene, als het voorwerp van uw achting; toont hun en de wereld, dat een lief-</i>	}	eenvoudig onderstellend indicatief compl. van omstandigvan 2. zamengevat gebiedend subjectief gezegde, met nevenstelling.

*derijk, gevoelvol en aan de
deugd gehoorzaam gemoed
alleen uw liefde kan ver-
werven.* } zamengevat gebiedend subjek-
tief gezegde, met nevenstel-
ling.

HOOFDSTUK IX.

ONTLEDING VAN ZINNEN MET LOSSE ZINDEELLEN EN TUS-
SCHENZINNEN (1).

I. *Dat bruine paard van u, hoeveel hebt gij daarvoor
gegeven?*

1. <i>Dat bruine paard van u,</i>	los zindeel.
2. <i>hoeveel</i>	compl. van zakelijk obj. van 3.
3. <i>hebt gegeven</i>	hoofdw. van 't gez.
4. <i>gij</i>	onderw. als subject.
5. <i>daarvoor?</i>	compl. van doel van 3.

II. *In den morgenstond, dan is het gemoed zacht en
kalm gestemd.*

1. <i>In den morgenstond,</i>	los compl. van omstandigheid.
2. <i>dan</i>	} compl. van omstandigheid
van 3.
3. <i>is gestemd</i>	
4. <i>het gemoed</i>	onderw. als zakelijk obj.
5. <i>zacht en kalm.</i>	} zamengevat prédicatief compl.
van hoedanigheid van 3.

(1) ROORDA, bl. 231—234.

III. *Dat papier, dat gij mij gezonden hebt, en dat er voor het oog zoo mooi uitziet, dat kan ik niet gebruiken.*

1. <i>Dat papier, dat gij mij gezonden hebt, en dat er voor het oog zoo mooi uitziet,</i>	}	los zindeel.
2. <i>dat</i>		compl. van zakelijk obj. van 6.
3. <i>kan</i>		hoofdw. van 't gez.
4. <i>ik</i>		onderw. als subj.
5. <i>niet</i>	}	zinwijzigend compl. voor de ontkennende wijs van spreken.
6. <i>gebruiken.</i>		prédicatief compl. van zakelijk obj. van 3.

IV. *Daar gij mij niet gelooven wilt, zoo zal ik het u bewijzen.*

1. <i>Daar gij mij niet gelooven wilt,</i>	}	los compl. van omstandigheid, met ontkenning.
2. <i>zoo</i>		compl. van omstandigheid van 3.
3. <i>zal bewijzen</i>	}	zamengesteld hoofdw. van 't gez., waarin <i>bewijzen</i> prédicatief compl. van zakelijk obj. van <i>zal</i> .
4. <i>ik</i>		onderw. als subj.
5. <i>het</i>		compl. van zakelijk obj. van 3.
6. <i>u.</i>		compl. van subjectief obj. van 3.

V. *Was het niet waar, dan zou ik het niet zeggen.*

1. <i>Was het niet waar,</i>	}	los eenvoudig onderstellend cogitatief compl. van omstandigheid, met ontkenning.

2. <i>dan</i>	}	compl. van omstandigheid
		van 5.
3. <i>zou zeggen</i>	}	zamengesteld hoofdw. van 't
		gez., waarin <i>zeggen</i> prædicatief compl. van zakelijk obj. van <i>zou</i> .
4. <i>ik</i>		onderw. als subject.
5. <i>het</i>		compl. van zakelijk obj. van 3.
6. <i>niet</i> .	}	zinwijzigend compl. voor de
		<i>ontkennende</i> wijs van spreken.

VI. *De schrijftaal, meent men gewoonlijk, maar zeer te onregt, is de ware taal, zooals zij wezen moet.*

1. <i>De schrijftaal,</i>		onderw. als subj.
2. <i>meent men gewoonlijk,</i>	}	tusschenzin.
<i>maar zeer te onregt,</i>		
3. <i>is</i>		hoofdw. van 't gez.
	}	prædicatief compl. van hoedanigheid van 3, waarin <i>de taal</i>
4. <i>de ware taal, zooals zij</i>		hoofdw., <i>ware</i> attrib. van hoedanigheid, en <i>zooals zij wezen moet</i> prædicatief attrib. van hoedanigheid daarvan.
<i>wezen moet.</i>		

OEFENINGEN.

1. Een harde steen, die wet het ijzer ;
En harde slagen maken wijzer.
2. Uw kans, geloof ik, is grooter dan de mijne.
3. Als apen hooge klimmen willen,
Dan ziet men eerst hun naakte billen.

4. Wie zich met naauwgezetheid van zijn pligt kwijt, die wordt door alle weldenkenden geacht.

5. De begeerte om groot te schijnen, zegt zeker schrijver, heeft menigeen klein gemaakt.

6. Dat gij u in die zaak hebt begeben, dat kan hij stellig niet goedkeuren.

7. Van meer te willen, dan men kan,
Daar komt of schade, of schande van.

8. Hij zal, vermoed ik, wel altijd blijven, wat hij tot hiertoe geweest is.

9. Der braven omgang maakt ons braaf; doch als men met slechten verkeert, dan verliest men zelfs de deugd, die men bezit.

10. Een ding, dat gij niet sparen moet,
Dat is de punt van uwen hoed.

11. Dat boek, dat ik u onlangs ter lezing zond, heeft u dat bevallen?

12. Die man, geloof het niet, hij is er niet achter.

HOOFDSTUK X.

UITDRUKKINGEN, DIE OP ZICH ZELF EEN ZIN UITMAKEN.

Tot de uitdrukkingen, die op zich zelf een zin uitmaken, behooren de *vocativen*, en veeltijds de *tusschenwerpsels* en *klanknabootsingen* (1); ook de bijwoorden: *trouwens*, *namelijk*, *te weten*, *immers*, die, evenals de *tusschenwerpsels*, vóór of in het midden van een zin gebruikt worden. De *vocativen* zijn doorgaans *aanroepen*; somtijds, evenals de *tusschenwerpsels*, die een zin op zich zelf uitmaken, *uitroepen* of *toeroepen*, om eene of andere gemoeds-

(1) Zie boven, bl. 9 en 10.

beweging te beteekenen (bl. 49 en 80). Voor de genoemde bijwoorden heeft men geen bijzondere gangbare *logische* benaming (bl. 213, 230 en 231).

Verder behooren tot de uitdrukkingen, die op zich zelf een zin uitmaken, zulke, die bij wijze van een *los zindeel*, als een *vraag* of *uitroep* vóór een zin gevoegd worden (bl. 235). De uitdrukkingen van de eerste soort zijn een herhaling van een deel der vraag, en dus hetzelfde grondbestanddeel, dat ze in de vraag zijn; die der laatste soort blijven *uitroepen tot uitdrukking van eene of andere gemoedsbeweging* (bl. 235).

VOORBEELDEN.

1. <i>He!</i>	uitroep van verwondering.
2. <i>dat</i>	compl. van zakelijk obj. van 3.
3. <i>had gedacht</i>	hoofdw. van 't gez.
4. <i>ik</i>	onderw. als subj.
5. <i>niet,</i>	{ zinwijzigend compl. voor de
{ <i>ontkennende</i> wijs van spreken.
6. <i>beste vriend!</i>	{ toeroep, waarin <i>vriend</i> hoofdw.
{ <i>beste</i> attrib. van hoedanigheid
{ daarvan.
7. <i>dat ik u heden hier zou ontmoeten</i> (1).	{ appositief, en wel prédicatief
{ attrib. van hoedanigheid van 2.
1. <i>Dat dwaze ventje!</i>	uitroep van afkeuring.
2. <i>dat</i>	onderw. als subj.
3. <i>meent,</i>	hoofdw. van 't gez.
4. <i>dat hij de wijsheid in pacht heeft.</i>	{ compl. van zakelijk obj. van 3.

(1) Zie boven, bl. 30.

HOOFDSTUK XI.

GRAMMATISCH ONVOLLEDIGE ZINNEN.

Vragen en antwoorden, uitroepingen en toeroepingen (bl. 55 en 36), elke uitdrukking van den wil, die *toeroepender wijze* geschiedt, waaronder: *goeden morgen, goeden dag, goeden avond, smakelijk eten, wel te rusten*; ook spreekwoorden, die oorspronkelijk niets anders dan uitroepingen zijn, als: *vrijheid blijheid; eind goed, alles goed*; zijn dikwerf *grammatisch* onvolledig uitgedrukt (bl. 48). Welke grondbestanddeelen zulke zinnen bevatten, valt ligt in het oog. Het zeer gemeenzame antwoord: *of ik*, beteekent: *indien ik niet* (1), en bevat dus een *onkennende* onderstelling, waardoor men, naar het spraakgebruik, een *bevestiging* uitdrukt. Met het zamengestelde, maar tot *logische* eenheid verbondene, *nog al*, antwoordt men als *complement van trap*, zooals men er ook een *trap* door uitdrukt in: *'t Is nog al wel; Zulk een daad is nog al dwaas. Ongelukkig Frankrijk!* is een *uitroeping*, bestaande uit een hoofdwoord met een *attribuut van hoedanigheid*. *Zacht wat!* is een *toeroeping*, bestaande uit een hoofdwoord met een *complement van hoeveelheid*. In *vrijheid blijheid* heeft men een *onderwerp* met een *prédictief complement van hoedanigheid*. *Eind goed, alles goed, en Oost, west, 't huis best*, zijn zamengesteld uit een *eenvoudig onderstellend complement van omstandigheid* en een hoofdbestanddeel. *Zoo gewonnen, zoo geronnen*, is zamengesteld uit een *complement van hoedanigheid* met een hoofdbestanddeel; beiden hebben een *objectief deelwoord* tot hoofdwoord, en *zoo* tot *complement van hoedanigheid*. *Goeden morgen* is een *toe-*

(1) Zie hoven, bl. 72.

roeping, bestaande uit een hoofdwoord met een *attribuut van hoedanigheid*. Dat het in den *accusatief* staat, is hieruit te verklaren, dat zoodanige toeroeping een *zakelijk object* is met betrekking tot den persoon, die haar als *subject* uitspreekt. In den zin: *Ik waarschuw u, indien maar niet te vergeefs!* is *indien maar niet te vergeefs!* een eenvoudig onderstellend complement van omstandigheid, als uitdrukking van den wil gebezigd; zooals ook: *mits niet te groot*, wanneer men niet kalm en bedaard weg, maar met zekere levendigheid zegt: *Ik wil nog wel een stukje, mits niet te groot!*

Grammatisch onvolledig zijn mede de zinnen, die eensklaps afgebroken worden, als: *Nog één oogenblik —, en hij was dood; Nog één schrede —, en hij ligt in den afgrond; Één wenk van u —, en ik gehoorzaam*; waarvan de ontleding, na de gegevene aanwijzing, wel niet moeilijk zijn kan.

